

**Høgskolen
i Innlandet**

FAKULTET FOR HELSE- OG SOSIALVITENSKAP

GRY SANAKER HAGAVEI

VEILEDER: ASTRID HALSA

MASTEROPPGAVE

DET VIKTIGSTE ER Å BLI SETT.

PSYKOSOSIALT ARBEID MED BARN OG UNGE

2022

SAMMENDRAG

Peter F. Hjort har definert helse på følgende måte: «*Helse er å ha overskudd til hverdagens krav og utfordringer*» (Tønne, 2002). Skoleprestasjoner er en del av hverdagens krav, det sosiale liv er en del av hverdagens utfordringer. For at barn og unge skal kunne prestere på skolen, er det viktig at de føler seg trygge og ivaretatt. Ungdommen trenger et sted der de kan trekke seg tilbake og føle seg trygge og anerkjent.

Både problemstilling og tittel har blitt endret underveis. Tittelen ble endret fra «I tillegg til savnet...» til «Det viktigste er å bli sett». Endringen av tittelen kom som en følge av en økende forståelse av at det er det alt handler om, å bli sett, å bli forstått og anerkjent.

Problemstillingen ble endret flere ganger, og endte tilslutt med:

Hvilke utfordringer møter mindreårige pårørende til straffedømte i møtet med skolen, og hvordan kan lærere støtte og hjelpe disse ungdommene?

Oppgaven tar for seg ungdoms erfaringer i møte med skolen, etter at en nær pårørende er straffedømt. Den viser at ungdom opplever å bli ertet, utestengt og snakket om av medelever og i noen tilfeller også av lærerne. Oppgaven ser også på hvordan lærerne ved ulike ungdomsskoler møter disse elevene og hvordan de tenker at det burde være. Både ungdom og lærere sier i sine intervjuer at de ønsker et samarbeid mellom Kriminalomsorgen og skolen, slik at ungdommen kan bli møtt på best mulig måte på skolen. En viktig forutsetning for dette, er at lærerne kjenner til at de har elever med nære pårørende i fengsel, og at ungdommen opplever at lærerne kjenner til dem og stiller seg tilgjengelige for ungdommen hvis de trenger det. Funnene viser at det ikke nødvendigvis er viktig for ungdommene å snakke om sine følelser omkring at de har en pårørende i fengsel, men mer at de vet at de har denne muligheten. Det viktigste for ungdommene er å bli sett, å bli anerkjent og forstått.

FORORD

Arbeidet med oppgaven har vært både interessant og lærerikt. Jeg har fått æren av å hente informasjon om temaet fra ekspertene på området; ungdommene som har gjennomlevd dette. Takk til «Jenny», «Grete», «Marius», «Kristine», «Oskar» og «Anine» for at dere har delt deres opplevelser og erfaringer med meg. Jeg vet at det har vært vanskelig og tøft for dere, men dere gjorde det likevel. En takk også til lærerne ved de ulike ungdomsskolene jeg fikk lov til å intervju. Jeg vet at dere la mye tankearbeid i intervjuene, både i forkant av og under selve intervjusituasjonen.

Arbeidet har tatt lenger tid enn jeg forutså. Det har skjedd mye i livet mitt i denne perioden, og prosjektet ble derfor utsatt. En takk må rettes til familien min, mann og barn, som har akseptert at jeg tidvis har forsvunnet inn i skrivebobla, og til min veileder, Astrid Halså, som stadig har fått meg tilbake på riktig spor. En helt spesiell takk til søsknene «Carina», «Christopher» og «Casper», som gjennom en årrekke har delt og fortalt og som var hovedgrunnen til at akkurat denne oppgaven ble til. Uten alle dere hadde det ikke blitt, jeg hadde ikke greid denne jobben alene.

Innhold

1.0.	INNLEDNING	1
1.1.	BEGRUNNELSE FOR VALG AV TEMA	2
1.1.1.	PROBLEMSTILLING	3
1.1.2.	AVGRENSNINGER OG MÅL FOR OPPGAVEN.	4
1.1.3.	HVA VET VI?	4
1.2.	TIDLIGERE FORSKNING PÅ OMRÅDET	6
1.3.	KRIMINALOMSORGENS BARNEANSARLIGE	7
1.3.1.	BARNEANSVARLIGES OPPDRAG	8
2.0.	TEORETISKE PERSPEKTIVER.	10
2.1.	KRISEPEDAGOGIKK OG TRAUMEBASERT OMSORG	11
2.3.	BARN SOM PÅRØRENDE	13
2.4.	KAN LÆRERE VÆRE TIL HJELP?	15
2.5.	TAUSHETSPLIKT	17
3.0.	METODISK TILNÆRMING	19
3.1.	HERMENEUTISK TILNÆRMING	19
3.2.	REKRUTTERING AV INFORMANTER.	21
3.3.	UTVALG.	22
3.4.	SEMI-STRUKTURERTE INTERVJUER.	24
3.5.	TRANSKRIBERING	25
3.6.	ETISKE BETRAKTNINGER	25
3.7.	DATAANALYSE OG METODEKRITIKK.	27
4.0.	FUNN	30
4.1.	UNGDOMMENE	30
4.2.	AMBIVALENTE FØLELSER	30
4.2.1.	AMBIVALENS	31
4.2.2.	SINNE OG SKUFFELSE	33
4.3.	ENSOMHET	34
4.3.1.	ERTING, RYKTER OG UTESTENGELSE	35
4.3.2.	ENSOMHET OG ANNERLEDESHET	37
4.4.	ØNSKE OM Å BLI SETT	38
4.4.1.	DEKKHISTORIER	39
4.4.2.	SKAL VI SNAKKE OM DET?	40
4.5.	OPPSUMMERING AV FUNN	43
4.6.	LÆRERNES ERFARINGER MED FENOMENET.	43

4.7.	FØLELSER	43
4.7.1.	USIKKERHET	44
4.7.3.	FORNEKTELSE OG SKAM	45
4.8.	TILGJENGELIGHET	46
4.8.	HVA ØNSKER VI OSS?	48
4.8.1.	SAMARBEID	48
4.8.2.	ÅPENHET.....	49
4.9.	OPPSUMMERING AV FUNN	52
5.0.	DISKUSJON.	53
5.1.	EMOSJONELLE REAKSJONER.....	53
5.2.	SAMFUNNETS REAKSJONER	57
5.2.1.	FORTIELSE	58
5.2.2.	HJELP OG STØTTE TIL UNGDOMMEN	59
6.0.	VEIEN VIDERE.	61
	REFERANSER.....	64
	Vedlegg 1: Informasjonsskriv lærere	66
	Vedlegg 2: Informasjonsskriv pårørende.....	70
	Vedlegg 3: Intervjuguide pårørende.....	74
	Vedlegg 4: Intervjuguide lærere	75

1.0. INNLEDNING

Tema for oppgaven er hvordan barn og unge opplever å ha nære pårørende i fengsel og hvilken hjelp og støtte de har behov for for å kunne mestre hverdagslivets krav og utfordringer. Disse unge menneskene opplever mange ulike følelser. Barn og unge med foreldre i fengsel erfarer ofte følelsen av å bli utstøtt av andre barn. De har behov for hjelp og støtte i hverdagen, både på skolen og ellers i livet.

Når en person blir arrestert og soner en ubetinget fengselsstraff, har dette konsekvenser for andre enn personen selv. Den dømte blir straffet, samtidig blir de pårørende utsatt for store endringer i hverdagslivet. Jo tettere relasjonen til den dømte er, jo mer belastende er ofte konsekvensene (Hamsund & Sandvik, 2009).

Jeg tok sikte på å finne ut hvilke erfaringer og opplevelser disse barna har i møte med skolen, og å kartlegge hvordan lærere best kan hjelpe og støtte dem slik at de får en best mulig skolehverdag med rom for læring.

I arbeidet med oppgaven, støtte jeg på utfordringer i form av å skaffe informanter. Særlig utfordrende var det å få pårørende til å stille til intervju. Jeg fikk derfor tak i informasjon fra lærerne og de barneansvarlige i fengslene først.

Jeg har funnet ut hvordan lærere arbeider med ungdom med nære pårørende i fengsel, hvordan det fungerer i dag, og hvordan lærerne og ungdommen ønsker det skal fungere. Jeg har også funnet ut hvordan fengslenes barneansvarlige jobber, hva som er deres hovedoppgave og hva de mener om temaet.

Jeg har snakket med pårørende til innsatte i fengsel som på straffegjennomføringstidspunktet var mindreårige, for å høre hvilke erfaringer og opplevelser disse hadde i møte med skolen. Det er viktig å få med hva disse ungdommene sitter med av erfaringer og opplevelser og hvilke ønsker de har om dette møtet. For å finne ut hvordan lærere best kan støtte og hjelpe, lot jeg også ungdommene fortelle om dette. I tillegg snakket jeg med en del lærere om hvordan de tenker disse ungdommene blir møtt i dag og hvordan de bør møtes på skolen. Norske fengsler har ansatt barneansvarlige som skal ivareta barns interesser når en forelder fengsles. Jeg har derfor også snakket med noen av disse for å finne ut om det er noen slags føringer og retningslinjer for å samarbeide med skolen om ungdommene.

1.1. BEGRUNNELSE FOR VALG AV TEMA

Bakgrunnen for at jeg har valgt dette temaet, er min kontakt med en søskenflokk på tre. Jeg har valgt å kalle dem Carina, Christopher og Casper. Da Christopher var 13 år, forgrep han seg seksuelt på en 8 år gammel jente. Han ble ivaretatt av barnevernet, og flyttet til en ungdomsinstitusjon utenfor hjemkommunen. Carina (15) opplevde dette svært traumatisk. Rektor informerte alle elevene på skolen om hva som hadde skjedd. Hun var tydelig på hvem det gjaldt, og ba samtidig de andre elevene på skolen om å la Carina være i fred. De voksne på skolen gjorde det, men Carina uttalte senere at det eneste hun ønsket var at de voksne skulle snakke med henne om dette. Medelevene derimot, lot henne ikke være i fred. De slengte stadig stygge kommentarer til henne om broren. Hun følte seg utestengt av de øvrige medelevene. Casper, som da var 3 år, ble godt ivaretatt og beskyttet så lenge han gikk i barnehagen, men da han begynte på skolen opplevde han at de andre barna ikke fikk lov til å leke med ham og fikk stadig kommentarer fra eldre barn som «broren din er farlig, han er slem». Dette forstod han ikke helt, siden han opplevde broren sin som omsorgsfull og snill og en han så svært opp til.

Da Casper var 16, ble Christopher dømt til en kortere fengselsstraff for en voldsepisode. Casper uttrykte at han kjente på mange følelser, sinne og skuffelse over brorens handling samtidig som han fortsatt var svært glad i ham og stolt av ham. Han så fortsatt veldig opp til storebroren sin, som var hans store forbilde og samtalepartner. Savnet og sorgen var stor, men han fortalte at han ble godt ivaretatt på skolen. Han hadde voksne på skolen han kunne prate med og han hadde bare et lite utvalg kamerater som kjente til at broren satt i fengsel. Han opplevde derfor ikke medelevers fordømmelse av storebror denne gangen.

Stortingsmelding nr. 37, «Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn», forteller at de innsattes pårørende ofte rammes hardt av fengsling, både økonomisk og sosialt (politidepartement, 2008). Barnefamiliene rammes spesielt hardt. En av tre pårørende har fått dårligere økonomi etter fengslingen, ved at familien har mistet den ene forsørgeren. Selv om det fra 1. juli 2007 ble gitt rett til utvidet barnetrygd når en av foreldrene er i fengsel, vil likevel familien merke tapet økonomisk. Stortingsmeldingen forteller også at 30% av de innsatte opplever at nær familie blir satt i fengsel (politidepartement, 2008). Artikkelen «Pappa i fengsel – hvordan ivaretas familien?» (Hansen et al., 2013) ser på om Kriminalomsorgens program «Pappa i fengsel» faktisk bedrer

situasjonen for den innsattes barn. De skriver at barn har ulike reaksjoner på at pappa kommer i fengsel. Mens noen, gjerne barn i familier preget av rus og vold, opplever det som en lettelse at pappa blir fengslet, vet vi også at noen barn synes det er «helt OK» at pappa er i fengsel, for da vet de hvor han er og de trenger ikke være bekymret for ham. Men for de aller fleste barn vil det være en traumatisk opplevelse å få mor eller far i fengsel. Mange har vært vitne til arrestasjon eller husundersøkelser, og slike opplevelser kan sitte i lenge og medføre problemer for barna. Atskillelsen fra mor eller far ser likevel ut til å være det største problemet for barna. Det er en kilde til usikkerhet for barna dersom foreldrene gir dem lite informasjon, og en del barn opplever det svært problematisk at ting de ikke forstår skjer. Noen barn føler skyld i situasjonen, og fortielse kan være et ytterligere problem (Hansen et al., 2013).

1.1.1. PROBLEMSTILLING

Det har vært vanskelig å finne en god problemstilling som belyser det jeg vil finne ut. Denne har blitt endret flere ganger underveis. Jeg ønsket først og fremst å intervju unge voksne som var mindreårige på straffegjennomføringstidspunktet til sin pårørende.

For å belyse hvordan lærere mener de best kan hjelpe disse ungdommene, valgte jeg å intervju lærere ved ulike ungdomsskoler. Jeg snakket også med to barneansvarlige i fengsler for å finne deres erfaringer i arbeidet med disse ungdommene. Etter at de første intervjuene var gjennomført, så jeg at fokus i oppgaven måtte flyttes, slik at det var utordringene ungdommene møtte og lærernes manglende kjennskap til og ønske om å være til hjelp og støtte, som måtte være hovedfokus. Da jeg snakket med de barneansvarlige ved fengslene, så jeg at det er et behov for et tverrfaglig samarbeid for å oppnå at lærer kan bli den best mulige støttespilleren for disse ungdommene. Jeg har valgt å bruke uttalelsene fra Barneansvarlige som bakgrunnsmateriale i oppgaven i stedet for funn. Dermed endret jeg problemstilling til:

«Hvilke utfordringer møter mindreårige pårørende til straffedømte, og hvordan kan lærere støtte og hjelpe disse ungdommene?»

1.1.2. AVGRENSNINGER OG MÅL FOR OPPGAVEN.

For avgrensning av oppgaven, vil jeg sette søkelyset på mindreårige pårørende i ungdomsskolealder. Pårørende er ikke nødvendigvis bare barn til innsatte, noen er søsken. Jeg vil derfor også intervju lærere på ungdomstrinnet i ulike kommuner. For å ivareta de pårørendes perspektiv på temaet, vil jeg bruke eksempler og sitater de har uttalt i sine svar. Alle de pårørende er mellom 18 og 30 år. De var voksne på det tidspunktet jeg intervjuet dem, og det har derfor gått noen år siden de hadde sin pårørende i fengsel. Deres tanker om dette er derfor trolig mer reflektert. Jeg har ikke satt noen kriterier for type kriminalitet som er begått, eller på type straffereaksjon. Jeg har valgt å ha fokus på skole, og hvordan barn og unge opplever skolehverdagen. Jeg har valgt å ikke snakke med barn, men har intervjuet voksne som var barn da deres pårørende ble straffet. Dette har jeg gjort av flere grunner. For det første er det vanskeligere å snakke med barn enn med voksne, det kreves flere tillatelser og mer søknad i forkant. For det andre ønsket jeg å snakke med unge voksne som har fått litt avstand til erfaringen. På denne måten kan jeg snakke med en mer reflektert gruppe og få svar på hvordan de opplevde det den gangen.

Mitt mål med oppgaven er å sette søkelys på en stor gruppe barn og unge som ofte er usynlige i skolen. Det er mange barn og unge som hvert år opplever å ha en nær pårørende innen kriminalomsorgen, og det er knyttet mange følelser til dette. Det kan være vanskelig for de unge å håndtere alle følelsene på egenhånd. Dette kan gå ut over både faglige og sosiale prestasjoner. Det er viktig at lærerne vet hva som hindrer faglig og sosial utvikling. Bare på den måten kan læreren hjelpe og legge til rette for den enkelte elev. Jeg ønsker og håper at min oppgave kan være til hjelp for å synliggjøre denne gruppen barn og unge. Mitt håp er at den kan brukes til videre forskning på og til å rette søkelyset mot de straffedømtes familie og et tverrfaglig samarbeid mellom kriminalomsorgen og skolen, slik at skoledagen kan legges til rette for dem.

1.1.3. HVA VET VI?

Det er gjort få kvalitative studier som omhandler barn med nære pårørende i fengsel og deres erfaringer og opplevelser i møtet med skolehverdagen.

Det er gjort en god del forskning og skrevet mye om barn som pårørende. I det meste av

litteraturen er barna da nevnt som pårørende innen helsevesen, psykisk helsevern eller rus. Jeg tenker at dette er lett overførbart til barn som pårørende til innsatte i fengsler all den tid vi ser at barnas reaksjoner og beskrivelse av følelseslivet er ganske likt.

En ekspertgruppe bestående av barn og unge med en nær pårørende i fengsel, har kommet med råd og uttalt seg i Barneombudets «Fengslet familie». Ifølge denne opplever mellom 6000-9000 barn hvert år at far eller mor dømmes til ubetinget fengsl. Barn som har søsken, besteforeldre eller andre nære, kommer i tillegg (Hjermann, 2010).

Barn som opplever at en som står dem nær fengsles, rammes både av at de mister kontakten med den fengslede og av den vanskelige situasjonen familien ofte kommer i. Hvor nært barnet står den fengslede, barnets alder, type kriminalitet og lengde på dommen er faktorer som har betydning for barnets opplevelse av situasjonen. Barn som opplever fengsling av mor, far eller en annen som står dem nær, opplever ofte dette som et traume, skriver Hamsund i «Utenfor muren – en håndbok til pårørende» (Hamsund & Sandvik, 2009). Ektefeller/samboere og barn mister den nære kontakten med den innsatte. En del av familiens forsørgergrunnlag forsvinner trolig ved fengslingen, og familien får dårligere råd. Dette kan føre til en følelse av å bli utstøtt fra «det gode selskap», det kan gi en følelse av skam, usikkerhet for fremtiden og belastende, evt. traumatiserende, opplevelser i forbindelse med arrestasjonen og hele forløpet frem til soningsstart. Jo tettere relasjonen er, jo større blir belastningen på de pårørende, særlig hvis det dreier seg om mindreårige (Christensen, 1999). Ved fengsling opplever de mindreårige pårørende at de mister kontakten med en betydningsfull voksen. Selvfølgelig skal kriminelle handlinger straffes. Selvfølgelig skal dette føles som en straff for den straffede. Men det er ingen selvfølgelighet, og heller ikke tilsiktet, at pårørende skal lide som følge av kriminelle handlinger de ikke har medvirket til. Likevel er dette ofte virkeligheten. Barn av innsatte har økt risiko for å utvikle lære- og atferdsvansker (Hamsund & Sandvik, 2009).

NOU 2015-2, «Å høre til», slår fast at alle barn har rett til et trygt og sikkert psykososialt skolemiljø (Djupedahl et al., 2015). Utredningen tar utgangspunkt i både Menneskerettighetene og Grunnloven. Grunnlovens §104 innledes med et grunnleggende utgangspunkt: Barn har krav på respekt for sitt menneskeverd. Prinsippet om barns rett til medbestemmelse og barns beste understreker også dette. Det er også fastsatt at barn har rett til vern om sin personlige integritet og at statens myndigheter skal tilrettelegge for barns

utvikling og barnas kontakt med foreldrene (Djupedahl et al., 2015).

Prinsippet om barnets beste gjelder for barn i alle aldre og alle sammenhenger verden over, uavhengig av hvilke forhold de lever under. Hva som er barnets beste er et relativt verdispørsmål. Domstolen vil ta avgjørelser som skal ivareta det enkeltes barns beste, mens lovene er utarbeidet for å ivareta alle barns beste på generelt grunnlag (Djupedahl et al., 2015).

1.2. TIDLIGERE FORSKNING PÅ OMRÅDET.

Det er foretatt noe forskning på området barn av innsatte, deres erfaringer i møtet med samfunnet og samvær mellom foreldre og barna deres. Det er også foretatt noe forskning på området foreldre i fengsel og hvilke rettigheter barna har når foreldrene kommer i fengsel. Det er derimot gjort lite forskningsarbeid som spesifikt tar for seg barn av innsattes utfordringer i skolehverdagen. Dette bidrar til å underbygge at dette er et viktig forskningsområde.

Thea Olava Holm Våga (2020) har foretatt en kvalitativ undersøkelse, «Barn av innsatte og deres skolegang», der hun ser på fire jenters erfaringer og opplevelser i skolen når en forelder er i fengsel (Våga, 2020). Hun slår fast i sin oppgave at det viktig at læreren kjenner til at ungdommen går igjennom en krise, og at åpenhet om situasjonen er viktig. Videre sier hun at noen ungdommer har erfart at det at læreren vet, har gjort skolehverdagen lettere, mens andre har opplevd dette som uønsket oppmerksomhet fra læreren. Samlet viser funn fra hennes oppgave til viktigheten av at det er ungdommen selv som må få avgjøre om informasjonen om forelderen i fengsel skal forbli privat eller ikke. Våga forteller om individuelle forskjeller hos hver av ungdommene, noe som tilsier at ikke alle kan behandles likt (Våga, 2020).

En studie av Wildeman, Scardamalia, Walsh, O'Brien og Brew, «Paternal Incarceration and Teachers Expectations of Students» (2017), viser at lærere har lavere faglige forventninger til ungdom der far er borte som følge av fengsling, enn av ungdom der far er borte av andre grunner. Lærerne forventer også mer utagering og utfordrende atferd av ungdommene med far i fengsel (Wildeman et al., 2017).

Turid Wangensteen (2020) har skrevet en Ph.d., «Når stigma og skam står i veien», som tar for seg barn av rusmiddelavhengige foreldre (Wangensteen, 2020). Mange av hennes funn

kan likevel overføres til mitt tema, blant annet at hennes unge informanter understreker barns behov for å bli sett og beskyttet. Wangensteen kan også vise til at mange av disse barna har hatt opplevelser av at voksne ikke gjorde noe for å hjelpe dem, til tross for at de voksne visste at oppvekstkårene til barna ikke var gode nok.

I sin studie forteller Wangensteen at det var utfordrende for barna å flytte fra foreldrene fordi det da ble vanskelig å regulere kontakten med foreldrene. Dette er noe som også er aktuelt i min oppgave, da det også for barn med en pårørende i fengsel, vil være utfordrende å holde god nok kontakt med begge foreldre. Når vi også ser i Barneombudets «Fengslet familie» at besøksfasilitetene ikke er gode nok, at besøkstiden er for kort og for sjelden, og at barna erfarer at de raskt kjeder seg på besøksrommene i fengslene, er det lett å trekke slutningen om at barn som ikke jevnlig har god kontakt og gode relasjoner til foreldrene vil oppleve en utfordrende livssituasjon. Dette vil påvirke barnas læringsmiljø og prestasjoner på skolen og deres sosiale liv.

Det er behov for mer forskning om hvordan barna best kan ivaretas. Den danske forskeren Else Christensen gjorde i 1999 en undersøkelse som omhandlet barns og foreldres erfaringer med å ha en forelder eller partner i fengsel (Christensen, 1999). I boken «*Forældre i fængsel*» (1999) beskriver Christensen pårørendes problemer med ensomhet, usikkerhet og stress. Hun hevder også omgivelsenes uvitenhet og manglende informasjon om hvilke rettigheter man har. Hun beskriver også i boken sin hvor vanskelig det kan være å få hjelp fordi det er vanskelig å forklare problemet, både overfor seg selv og særlig for andre (Christensen, 1999). Masteroppgaven «*Barn av innsatte*» (2016) av Heidi Dalseng setter søkelys på hvilke utfordringer barn kan stilles overfor når far dømmes til ubetinget fengsel. Oppgaven ser også på hva som kan hjelpe barn og unge gjennom denne livshendelsen. Oppgaven slår fast at det er behov for mer kunnskap om barn av innsattes livssituasjon, samt mer kunnskap om samarbeidsformer som kan gjøre livet lettere for disse barna. (Dalseng, 2016)

1.3. KRIMINALOMSORGENS BARNEANSARLIGE

Alle fengsler har en barneansvarlig som skal sørge for at barn som ønsker det, får vite hvordan det er å være i fengsel (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2022). Den barneansvarlige skal sørge for at besøksrommet er hyggelig, slik at det blir mest mulig hyggelig for barnet å

besøke mor eller far i fengsel. Barneansvarlige skal kunne svare på spørsmål barnet har, som «Er det min skyld, hvorfor må far/mor sitte i fengsel, hvorfor har far en sånn ting rundt foten?» Den barneansvarlige vet og kan mye om straffegjennomføring, og kan svare på mange spørsmål rundt dette, skriver Kriminalomsorgen på sine sider (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2022).

Å intervju barneansvarlige i fengslene, viste seg svært vanskelig, da de første ansatte jeg snakket med i fengslene, ikke var klar over at denne fantes. Etter intens leting og søking, fant de likevel frem til kontaktinformasjon for meg. De hadde aldri opplevd at noen hadde spurt etter barneansvarlige i fengslet tidligere. Dette underbygger min første innskytelse om at dette er et tema som trenger og belyses mer enn det er gjort i dag. Jeg fikk til slutt to barneansvarlige i tale. Jeg snakket med begge to på telefon. Ingen av disse ønsket å bruke tid på et intervju, da de mente at de ikke hadde noe å bidra med i forhold til min oppgave. Begge to gav imidlertid tillatelse til at jeg kunne sitere og referere til dem i oppgaven min.

1.3.1. BARNEANSVARLIGES OPPDRAG

Begge de to barneansvarlige bekrefter at det ikke finnes noe samarbeid med skoler eller barnehager. De understreker at deres jobb i all hovedsak går ut på å sikre at foresattes soning med for eksempel fotlenke, ikke går for mye ut over barna. De jobber med å tilrettelegge samvær mellom foresatte og barn, slik at dette kan gjennomføres på best mulig måte og til minst mulig ulempe for barnet.

Fengslenes barneansvarlige har et stort arbeidsområde, og en barneansvarlig dekker mange fengsler innen fylket. Dette kan føre til at jobben med å sikre barnets beste i enhver situasjon blir vanskelig. Det er mange barn som opplever at en forelder blir fengslet. I tillegg tar barneansvarlige kun høyde for barn av de innsatte. Søsken og andre mindreårige pårørende faller helt utenfor dette.

De barneansvarlige forteller at barnet ofte blir fortalt en annen historie enn den som stemmer, og ofte vet ikke barnet at foresatte er i fengsel fordi de blir fortalt at han for eksempel er på forretningsreise.

De to barneansvarlige ser det som sin hovedoppgave å gjøre en god jobb med å finne gode

løsninger på samvær mellom den innsatte og barnet, og å hjelpe til med å finne gode soningsløsninger som gagnar barna på best mulig måte.

2.0. TEORETISKE PERSPEKTIVER.

Det har vært viktig for meg å ha ungdommen i fokus. Jeg har derfor valgt å se på ungdommen, eller barnet, som pårørende. Jeg har også valgt å si noe om krisepedagogikk og traumbasert omsorg. Selv om behandling av traumer og kriser ikke faller inn i skolens mandat, har noen av disse ungdommene traumene med seg til skolen. De møter opp samtidig som de gjennomgår en livskrise. Det blir derfor viktig at skolens ansatte kjenner til dette, og vet hvordan de best skal møte ungdom i krise. Til slutt vil jeg se på hvilke muligheter skolen har, hvilket rammeverk de har å forholde seg til i oppfølgingen av ungdommene. Her kommer også taushetsplikten inn. Alle som jobber med mennesker, har taushetsplikt. Denne er til for å beskytte det enkelte individ, men noen ganger kommer taushetsplikten i veien for å kunne samarbeide med andre instanser.

Barn av innsatte er pårørende. Jeg har derfor valgt å bruke litteratur som beskriver barn som pårørende. I denne litteraturen er barna beskrevet som pårørende innen helsevesenet. Barn som er pårørende innen Helsevesenet opplever ofte en krise i livet sitt, og barn som er pårørende innen Kriminalomsorgen forteller også om en krise i livet, et traume. Jeg har derfor valgt også å bruke litteratur om krisepedagogikk og traumer.

Det er ikke skrevet mye eller forsket særlig på temaet pårørende til straffedømte. Jeg har funnet frem til noe litteratur utgitt av Foreningen for Fangers Pårørende (FFP), forskningsrapporter utgitt i Danmark og noen masteroppgaver av norske studenter. Jeg mener at jeg med denne litteraturen kan belyse temaet ganske bra teoretisk.

Jeg har også valgt å bruke litteratur som omhandler innsattes pårørende, selv om ikke noe av denne litteraturen ser spesifikt på ivaretagelsen av barna i skolen.

Gøril Onarheim Christiansen (2008) beskriver i St.meld nr 37 sin og sin datters hverdag som «fengselskone» og «fangebarn» (politidepartement, 2008). Hun mener at «fangebarna» bør inn som et eget tema i barnehagelærer- og lærerutdanningen, fordi vi vet altfor lite om hvordan pappas fengselsstraff påvirker barna på lang sikt. Stortingsmeldingen forteller også om virkningene og risikoene pårørende til innsatte kan utsettes for.

Michelle Eriksen (2015) skriver om krisepedagogikk i sin master, «Som skyer på himmelen» om hvordan barn og unge i sorg og krise opplever å komme tilbake til skolen etter tapet av en forelder, og om hvordan de hadde ønsket å bli møtt (Eriksen, 2015).

2.1. KRISEPEDAGOGIKK OG TRAUMEBASERT OMSORG

Det er fullt mulig for en pedagog å bedrive fornuftig pedagogikk som kan gi terapeutisk hjelp, og som samtidig kan gi eleven den tilpassede opplæringen han etter Opplæringsloven har krav på (Raundalen & Schultz, 2006). I en krise er ikke alltid de tillærte mestringsstrategiene tilstrekkelige.

«Med psykisk traume menes overveldende, ukontrollerbare hendelser som innebærer en ekstraordinær psykisk påkjenning for det barn eller den ungdom som utsettes for hendelsen. Vanligvis oppstår slike hendelser brått og uventet, mens noen hendelser gjentar seg i mer eller mindre identisk form uten at barnet kan hindre dem. Hendelsene medfører ofte at barnet føler seg hjelpeløst og sårbart». (Raundalen & Schultz, 2006) sitat s. 15.

Det er viktig å understreke at skolens oppgave ikke er traumebehandling. Skolens oppgave er undervisning, men i møtet med traumatiserte barn og unge, må også skolen være bevisst på hvordan traumer kan påvirke barn og unge (Dyregrov, 2006). Det kan være viktig for skolene å ha en tiltaksplan for å sikre at ungdommene blir ivaretatt på best mulig måte.

Både ekspertutvalget, Barneombudet og de relevante forskningsrapportene slår fast at det ofte oppleves traumatisk for ungdommen når en nær pårørende kommer i fengsel. Dette innebærer en stor livsendring for ungdommen, og kan føles problematisk med tanke på skamfølelse, sinne, ensomhet og mange tanker i hodet.

Det er viktig at skoler og lærere har god kompetanse innen feltet krisepedagogikk, slår Michelle Eriksen fast i sin masteroppgave, *«Som skyer på himmelen»* (2015). Barn og unge som opplever sorg og krise, utvikler ofte ulike psykiske problemer, og vi vet at læring i skolen rammes i sammenheng med ulike psykiske problemer (Eriksen, 2015).

Arne Blindheim har kunngjort en artikkel, *«Ettvirkninger av traumatiserende hendelser i barndom og oppvekst»* i tidsskriftet «Norges Barnevern» (2012), der han forteller at vi stadig får mer kunnskap om de alvorlige konsekvensene uheldige oppvekstkår kan ha for barn. Den vanligste konsekvensen er at barn som vokser opp med uheldige oppvekstkår, står i fare for å utvikle vansker med læring, som følge av at de er ufokusert og ukonsentrert på skolen. Artikkelen omhandler ikke barn med foreldre i fengsel, men barn med uheldige oppvekstkår

generelt. Artikkelen tar for seg at det å vokse opp med en fraværende forelder, regnes som et uheldig oppvekstkår. Disse barna står i fare for å utvikle konsentrasjonsvansker og utagerende atferd, noe som kan være en utfordring på skolen. De står også i fare for å utvikle innesluttethet og tilbaketrekking, som kan ha stor betydning for barnets sosiale liv (Blindheim, 2012).

Noen barn med foreldre i fengsel er åpne om dette og rapporterer om positive reaksjoner, både fra lærere og medelever. Barn av innsatte som har møtt barn i samme situasjon har ofte hatt gode erfaringer med å kunne snakke med og diskutere sine opplevelser og erfaringer. En undersøkelse utført av FFP viser likevel at to tredeler av barna sier de er triste og lei seg. 16% av barna sier de er plaget av angst som følge av at pappa er i fengsel. Barna har dårligere levekår enn andre, de utsettes for mer mobbing enn andre og de vokser opp i hjem med dårligere økonomi. Barna har en høyere forekomst av psykososiale problemer på grunn av dette. Barn med en forelder i fengsel har også større lærevansker, og de har også større risiko for å utvikle atferdsproblemer og kriminalitet. 24% av innsatte i norske fengsler har hatt en far som har vært innsatt i fengsel (Hansen et al., 2013).

Som tidligere beskrevet, vet vi at kriser og traumer kan ha negativ påvirkning på skoleprestasjonene. Hukommelsesfunksjonen er vesentlig for læring. Barn og unge forteller ofte at de leser i skolebøkene sine, men når de har lest ferdig klarer de ikke å huske hva de har lest. De har ikke kraft og energi nok til å konsentrere seg om skolens krav og oppgaver på grunn av et overarbeidet indre. Kriser og traumer kan ramme skoledagene fordi motivasjonen har blitt svekket. Motivasjon, sammen med konsentrasjon, kan svekkes når vi er slitne eller trette, for eksempel etter netter med liten eller ingen søvn. Når livet virker håpløst og meningsløst, har ikke skolefagene den helt store tiltrekkingen. Da handler det om å hjelpe ungdommen med å finne tilbake til sin indre motivasjon. Mye kan gjøres med ett positivt og godt læringsmiljø. Her er forholdet til medelever, trivsel, relasjon lærer-elev, trygghetsfølelse, mestringsfølelse og oppmuntring viktige faktorer (Raundalen & Schultz, 2006).

I hovedsak er det to grunner til at ungdom lever alene med sin krise i skolen. Til tross for at de er blitt eksponert for hendelser av slike dimensjoner at de i en annen situasjon ville blitt tilbudt krisehjelp. Krisehjelp tilbys ofte ved kollektive kriser, der mange utsettes for krise. I tilfeller der bare en eller noen få utsettes for tilsvarende krise, dukker aldri krisehjelpen opp.

En av årsakene til dette er skammen. Ofte ønsker hverken ungdommen eller foreldrene å utvide kretsen av mennesker som vet hva som har rammet dem. Fordi det som har hendt oppleves som skammelig, har de behov for å beskytte seg selv. En annen grunn kan være skolens behov for beskyttelse. Mange lærere opplever at de har mer enn nok med å oppfylle læreplanens krav enn øyeblikkets behov. Derfor velger mange å ikke gå aktivt inn for å få kunnskap om elevene som vil føre til mer arbeid (Raundalen & Schultz, 2006).

Ungdom som har opplevd krise i form av at et nært familiemedlem har blitt arrestert og fengslet faller utenfor spesialpedagogikken, som skal sikre spesiell tilrettelegging for ungdom med store individuelle behov. Likevel har ofte disse ungdommene store individuelle behov, og trenger mest av alt en utstrakt hånd. Derfor blir mange kritiske hendelser i et barns liv skjulte kriser i skolehverdagen, til tross for at krisene ofte er ganske åpenbare (Raundalen & Schultz, 2006).

Pedagoger skal ikke gjennomføre terapi, men det er nødvendig at pedagoger jobber etter prinsipper og metoder som kan gi en terapeutisk effekt på ungdommene. Målet med krisepedagogikk er å hjelpe ungdommene med å få satt viktige ting på plass, slik at den normale skolehverdagen kan fortsette (Raundalen & Schultz, 2006).

2.3. BARN SOM PÅRØRENDE.

Å være pårørende betyr å være beslektet med. Vanligvis snakker vi da om en nær slektning eller et nært familiemedlem. Ofte regnes pårørende som en ressurs i behandlings- og hjelpetiltak, men det er viktig å huske på at pårørende barn ofte har behov for hjelp til selv å mestre sin livssituasjon. Pårørende barn befinner seg ofte i en vanskelig livssituasjon grunnet noe som skjer en annen og som får konsekvenser for dem. Både Eriksen (2015), St.meld. nr. 37 (2008) og Hansen, Arvesen og Thornholm (2013) slår fast at barn av innsatte ofte opplever tristhet, sårbarhet, savn, redsel, uro, engstelse, søvnforstyrrelser, kroppslige plager og konsentrasjonsvansker. Barn av innsatte har inntil nylig vært en glemt og oversett gruppe av alle hjelpeinstansene. Det er en meget høy sammenheng mellom kriminalitet i familien og utvikling av asosialitet og lovbrudd hos unge. Dette utgjør en fare for et kriminalitetspreget livsløp. Ved at skolen ser og anerkjenner disse ungdommene, vil det være lettere å kunne gi dem god psykososial støtte i en vanskelig livssituasjon (Raundalen & Schultz, 2006). Barn er ikke pårørende på samme måte som voksne. En voksen pårørende får ofte flere

plikter, mer ansvar og større omsorgsoppgaver i familien. Det er ikke uvanlig at pårørende barn og unge også påtar seg disse økte pliktene og oppgavene hjemme. Dette er de sjelden modne for, og det er uheldig for ungdommen at de får disse voksenoppgavene. Barn har egne rettigheter og ressurser, de har ofte viktige oppgaver i familien. Barna er ofte sterkt knyttet til foreldrene sine, de er lojale og de trenger hjelp til å mestre sin egen livssituasjon. Barn som vokser opp med en av sine nære i fengsel, er utsatt for risiko for å utvikle egen kriminalitet. Denne risikoen kan minskes ved at andre signifikante omsorgspersoner støtter og hjelper dem (Ytterhus, 2012).

Marianne Vibeke Trondsen (2013) har skrevet en ph.d «*Vi er ikke syke mennesker – vi har bare et behov for å snakke*». Dette er en kvalitativ studie fra en internettbasert selvhjelpsgruppe for ungdom med en psykisk syk forelder (Trondsen, 2013). Trondsen har over to år deltatt i «Snakkegruppen» og dermed samlet sammen mange verdifulle erfaringer fra ungdommene. Selv om ungdommene i hennes avhandling har en psykisk syk forelder, er mye av det ungdommene forteller overførbart til å ha en forelder i fengsel. Skam og stigma finnes i begge, og sorg, savn og lengsel etter den forelderen som blir borte, ligner på hverandre i de to gruppene.

Som artikkelen «Forældre i fængsel» (1999) sier, er barn ofte alene med tanker og følelser som utløses av arrestasjon og fengsling. Ungdommene er ofte svært omsorgsfulle og forsiktige i sin måte å snakke om den fengslede på. Denne artikkelen viser at ungdom ofte påtar seg et stort ansvar for familien og for yngre søsken når en eller begge foreldrene er i fengsel (Christensen, 1999).

Når en families belastning er stor uten at den gjenværende forelderen får tilstrekkelig hjelp, tar barna ofte på seg mer ansvar, noen ganger i så stor grad at de nesten overtar foreldrerollen. Disse ungdommene trenger anerkjennelse for sin innsats, samtidig som de også har behov for at familien får hjelp. Bare slik kan barna fortsette å være barn (Haugland, 2012).

Boken «Barn som pårørende» omtaler barna som pårørende innen Helsevesenet. Borgunn Ytterhus skriver om konsekvensene det medfører for et barn når den ene forelderen mangler. Hun forteller om barnas ambivalente følelser omkring dette (Ytterhus, 2012). Selv om hun skriver om barn som pårørende innen helsevesenet, kan mye av dette overføres til barn som pårørende innen Kriminalomsorgen. Disse barna kjenner også på sorg og savn av

den forelderen som mangler. Det blir viktig å forebygge utvikling av problemer hos barna. Hovedproblemet er ikke nødvendigvis at en forelder sitter i fengsel, men alle følelser og konsekvenser dette får for barnet; skam, skyld, sorg, savn sinne, stolthet og kjærlighet. Det kan være vanskelig for barn og unge å håndtere så mange følelser på en gang.

Helsedirektoratets rundskriv IS-5/2010 understreker at formålet med at også mindreårige barn skal regnes som pårørende, er at vi lettere skal kunne la barn forbli i sin rolle som barn og at de ikke blir «små voksne» (Ytterhus, 2012).

Astrid Halså (2012) beskriver en situasjon der barn av psykisk syke og rusmisbrukere deltar i en pedagogisk gruppe der formålet er å lære barna at det ikke er deres feil og at de har rett til å ha det bra (Halså, 2012). Strategiene disse barna lærer seg, kan også overføres til barn av innsatte.

Cathrine Grimsgaard slår fast i sin Ph.d. «Om å holde noe av et barns liv i sine hender», at foreldrenes problemer påvirker barnas liv på mange ulike negative måter (Grimsgaard, 2019). Hennes informanter forteller om vanskeligheten med å leve normale liv, om taushet og tabu, ensomhet og annerledeshet, følelsesmessige problemer og forsøk på å tilpasse seg. Som vi kan se i bla Eriksen, er dette erfaringer som kan overføres til også å gjelde barn av innsatte.

2.4. KAN LÆRERE VÆRE TIL HJELP?

Endringer i barns levekår kan ha store konsekvenser for barnets utvikling og læring. Det er en viktig oppgave for skolen å fremme gode lærings- og utviklingsmuligheter. All hjelp i skolen skal gis på bakgrunn av verdier som likeverd, deltakelse, inkludering og livskvalitet. Mange foreldre ønsker ikke å fortelle om sin fengslede partner til ansatte i barnehage/skole.

«Jeg mener det er bedst at holde det hemmeligt. Mit barn skal ikke leve med den belastning» (fra interview med mor med små barn) (Christensen, 1999) sitat s. 53.

«Nei, jeg fortæller ikke noget af mig selv. Hvis nogen kommer og spørger, om det er rigtigt, siger jeg, at det er det. Men jeg har ikke fortalt om det i børnehaven» (fra interview med mor med små barn) (Christensen, 1999) sitat s. 53

Dette er ikke en helt uvanlig tankegang. Det er mange foreldre, og ungdom, som ikke ønsker å informere skolen om hva som har skjedd. De synes kanskje det er skamfullt, eller de er fortsatt tidlig i sin sorgprosess og vet ikke helt hvordan de skal si dette.

«Det var problemer i skolen. Min søn klarede det selv ved at tale med læreren, og efter det har der ikke været flere problemer. Jeg synes ikke, man skal holde det hemmeligt. Jeg har fortalt det i børnehaven, og min læge ved det også. Selvfølgelig skal de vide det, hvis der nu bliver problemer med børnene» (fra interview med mor med små og store børn)

(Christensen, 1999) sitat s. 53.

For å kunne hjelpe og støtte barna, er det viktig at læreren vet og forstår. Slik at ungdommen kan bli sett og møtt med forståelse og aksept, og ikke minst slik at skolens ansatte vet hva som foregår i elevenes nære relasjonelle forhold.

Hva og hvor mye mor ønsker å fortelle til skolen, kommer an på hva hun selv mener er til barnets beste. Dette er en stor avgjørelse å ta, og det kommer også selvfølgelig an på i hvor stor grad mor selv er i stand til å håndtere situasjonen (Christensen, 1999).

Lærere bør være forberedt på at det noen ganger tas opp tema i skolen som vil berøre disse barna spesielt. Det kan være tema som omhandler å miste noen, eller temaet kriminalitet og straff, som er sentralt i samfunnskunnskap på ungdomstrinnet. Noen ungdomsskoler har som vane å besøke en rettsak med elevene, for å se hvordan dette foregår i praksis. De fleste ungdomsskoleelever har ingen erfaring med rettsaker, men for disse ungdommene som har en nærkontakt i fengsel, kan dette være en heftig opplevelse. Det kan bidra til å trigge reaksjoner på traumet de har gjennomgått. En lærer som på forhånd snakker med elevene de vet, eller antar, vil kjenne seg spesielt berørt av dette, kan både forberede eleven mentalt på dette og samtidig finne en god åpning for å ta opp dette temaet. Det vil være vanskeligere for ungdommen hvis temaet kommer opp spontant og uforberedt, som for eksempel hvis en av de andre elevene tar opp temaet. Det kan være lett å glemme at det sitter ungdom i klasserommet som vil berøres spesielt av dette eller disse temaene. Noen ungdom kan gi uttrykk for ganske bastante meninger, og det kan være vanskelig for ungdommen vår å lytte til. Det å ha en lærer som da kan «mildne» dette, og gi nyanseringer på en sensitiv måte, kan være til god hjelp for disse sårbare ungdommene (Dyregrov, 2010). Jeg viser til «Carina» som eksempel på hvordan dette ikke bør håndteres.

De fleste skoler har utarbeidet beredskapsplaner for tap og sorg som rammer skolens elever. Dette har i praksis dreid seg om dramatiske hendelser det ikke har vært til å unngå at skolen får rede på, som at en elev, foresatt eller lærer dør, eller alvorlige forbrytelser som har skjedd i nærmiljøet. Det er ingen som spør seg om hvorfor skolen skal reagere i slike

situasjoner. Alle forstår at de berørte elevene blir møtt med ekstra omtanke. Faktisk forventer vi at skolen skal imøtekomme elevene. Dette er praktisering av empati og medmenneskelighet som er forankret i skolens lederskap. Dette kalles også barmhjertighet, og hvis vi kaller det det, vil det være ubarmhjertig å forholde seg passiv til de ungdommene som hver dag sitter alene med sin krise mens de forsøker å følge med i alle skolens læringsmål (Raundalen & Schultz, 2006).

I en våken og proaktiv skole, vil læreren oppsøke de ungdommene som sliter med en «skjult krise». Den oppdaterte skolen har kunnskap og ferdigheter som kan gi de kriserammede ungdommene god psykososial støtte slik at de får en bedre læringsarena, j.fr.

Opplæringslovens §9A (Lovdata).

Tiltaksplaner fremmer lærernes mulighet til å være en støttespiller med ungdom og foresatt i krisesituasjoner. Samtidig vil tabuet og stigmaet disse ungdommene omgir seg med, kunne hemme muligheten lærere kan ha til å arbeide for barnets beste. Det at det allerede er et etablert samarbeid mellom lærere, helsesykepleier og PPT, vil kunne fremme mulighetene for å kunne møte ungdommen på best mulig måte.

2.5. TAUSHETSPLIKT

Både Kriminalomsorgen og skolen har taushetsplikt. Denne taushetsplikten skal ivareta personvernet til både skolebarn og innsatte. Taushetsplikten kan noen ganger være til hindring for et godt samarbeid.

Alle skolens ansatte har taushetsplikt som sikrer ungdommene personvern. Dette er ment alltid å være til barnets beste, men noen ganger står taushetsplikten i veien for at læreren skal kunne samarbeide med instanser utenfor skolen.

Hovedregel er at ansatte i skolen plikter å hindre at andre får adgang eller kjennskap til det vedkommende får vite om elevens personlige forhold, j.fr. Forvaltningslovens §13 (beredskapsdepartementet, 1970).

De skoleansattes taushetsplikt omfatter for eksempel opplysninger om barnets slektskap-, familie- og hjemforhold, helse, karakter- og følelsesliv og atferdsvansker. Opplysninger om at en elev har vedtak om spesialundervisning eller at et barn har spesialpedagogisk eller psykososial hjelp regnes som personlige forhold, og omfattes av taushetsplikten. At en elev

har en forelder i fengsel, havner i kategorien familieforhold, og omfattes også av taushetsplikten.

I august 2018 kom en ny bestemmelse i Opplæringsloven om samarbeid med andre kommunale instanser. Denne bestemmelsen gjør skolen pliktig til å delta i samarbeid som er til barnets beste.

«Skolen skal samarbeide med relevante kommunale tenester om vurdering og oppfølging av barn og unge med helsemessige, personlege, sosiale eller emosjonelle vanskar.

Når det er nødvendig og forholdsmessig for å ivareta ansvaret etter første ledd, kan dei samarbeidande tenestene behandle personopplysningar, inkludert særlege kategoriar av personopplysningar og opplysningar om straffbare forhold» (Driscoll, 2021)

Taushetsplikten er der for å sikre at personopplysninger og sensitive opplysninger om enkeltindivider ikke kommer uvedkommende for øre. Skolen har et særskilt ansvar for å verne om privatlivet for elevene sine og deres foresatte. Skolens ansatte har ikke lov å fortelle om sine elever, navngi dem eller gi opplysninger som kan identifisere dem. Mange barn og unge forteller om private ting hjemmefra, og mange av disse er ganske ufiltrert. Det blir derfor særdeles viktig at skolens ansatte ikke sier videre hva de hører.

Kriminalomsorgen har et særskilt ansvar for å verne om privatlivet for de innsatte i fengslene. Dette innebærer blant annet å ikke navngi dem. Innsatte har et særlig behov for vern mot at opplysninger om dem kommer til uvedkommende personers kunnskap. Denne taushetsplikten er regulert i Straffegjennomføringslovens §4c (beredskapsdepartementet, 2002). Dette gjør at de ansatte i Kriminalomsorgen er forhindret fra å dele opplysninger om den innsatte med skolen, selv om disse opplysningene sannsynligvis vil komme barnet til gode.

Når begge instanser har taushetsplikt, kan dette vanskeliggjøre et samarbeid om den innsatte fra Kriminalomsorgen og ungdommen fra skolen. På den annen side, kan det anses som en gjensidig taushetsplikt, og dermed omgå denne i et samarbeid?

3.0. METODISK TILNÆRMING

Jeg har valgt å bruke et kvalitativt design med semi-strukturerte intervju, fordi jeg mener dette vil belyse min problemstilling på best mulig måte. Jeg ønsker å beskrive hvordan mindreårige pårørende opplever møtet med skolen og hvilke erfaringer de sitter igjen med etter dette møtet. Jeg vil også belyse lærernes holdninger og erfaringer i disse møtene. Det ble derfor naturlig å intervjuer både lærere og pårørende på en slik måte at de kunne fortelle mest mulig fritt om hvilke erfaringer og opplevelser de har.

Dette er en samfunnsvitenskapelig oppgave med et hermeneutisk perspektiv. Den tar sikte på å beskrive hvordan mindreårige pårørende opplever møtet med skolen og hvordan lærere kan støtte og hjelpe disse ungdommene på best mulig måte.

3.1. HERMENEUTISK TILNÆRMING.

Hermeneutikk er en måte å forstå verden på. Når vi tenker eller gjør noe, fortolker vi verden omkring oss. En hermeneutisk tilnærming passer best til min oppgave fordi jeg ønsker å belyse hvilke erfaringer mindreårige pårørende har i møte med skolen, samtidig som jeg også ønsker å få frem læreres holdninger til og erfaringer med, elever med nære pårørende i fengsel. Jeg ønsker at de selv skal fortelle sin historie så fritt som mulig slik at jeg kan fortolke deres historier etterpå. Dette mener jeg best kan løses ved hermeneutikk, siden hermeneutikk handler nettopp om å kunne fortolke i lys av egen forståelse, slik at jeg kan få en ny, økt forståelse av fenomenet.

Ordet hermeneutikk kommer fra det greske verbet *hermèneuin* som betyr å fortolke (Bondevik & Bostad, 2003).

Den hermeneutiske sirkelen betegner at forståelsen av et fenomen består av en stadig bevegelse eller en gjensidig tilpasning mellom helhet og del. Forståelsen av et fenomen består av en tilpasning mellom det som skal fortolkes og min forståelse av fenomenet.

Hvordan helheten fortolkes avhenger av hvordan delene fortolkes og vice versa.

Fortolkningen av et fenomen er avhengig av den sammenhengen fenomenet forekommer i, her; ungdoms erfaringer og opplevelser i møtet med skolen etter at en nær pårørende er dømt til fengselsstraff, og læreres holdninger til og erfaringer med ungdom som pårørende til fengslede. Samtidig er fortolkningen av sammenhengen fenomenet forekommer i, avhengig av fortolkningen av fenomenet (Bondevik og Bostad, 2003 s. 238).

Forståelse, fortolkning og bruk av formålsforklaringer henger sammen. Å formålsforklare en handling innebærer å gå veien om aktørens hensikter og fortolkninger.

Bondevik og Bostad (2003 s. 238) sier at «*Hermeneutikk betyr fortolkningskunst, og hermeneutikken er en metodelære for tolkning av meningsfulle fenomener.*» Når jeg skal se på det materialet som frembringes fra et intervju, må materialet fortolkes. Jeg har en forforståelse for fenomenet jeg jobber med i forkant. På bakgrunn av denne forforståelsen forstår jeg fenomenet i nytt lys etter hvert som jeg avdekker ny kunnskap om fenomenet. Den nye forståelsen bruker jeg til å forstå det enda bedre, og til å avdekke nye delemner jeg ønsker å forstå. Denne stadig nye kunnskapen som hjelper meg til å forstå enda bedre, og som avdekker behov for enda bedre forståelse, kalles den hermeneutiske sirkel. Jeg bruker delene til å forstå helheten, og helheten avdekker nye deler jeg ønsker å forstå for å danne ny forståelse av den nye helheten. Sånn går jeg stadig rundt i sirkel, derav, den hermeneutiske sirkel.

Som spesialpedagog og lærer er interessen for barn og unges læringsvilkår en sentral del av hvem jeg er – både som fagperson og privatperson. Jeg har tidligere forklart hvorfor dette temaet fanget min interesse, og at jeg i etterkant av det begynte å undersøke på egen arbeidsplass hvilke erfaringer mine kolleger hadde gjort seg i arbeidet med ungdom med nære pårørende i fengsel.

Dette innebærer at jeg har visse antagelser – en forforståelse – i møtet med dette temaet. Kvale og Brinkmann (2009) slår fast at det å forstå verden ut ifra vår egen forforståelse er et generelt trekk hos mennesket. I tråd med en hermeneutisk tilnærming vil jeg redegjøre for egne forutsetninger angående temaet (Kvale & Brinkmann, 2009).

Ved min samhandling med Carina, Christopher og Casper fikk jeg ett innblikk i hvordan det opplevdes å være nær pårørende til en straffedømt. Selv om Christopher ikke var i fengsel, hadde han likevel begått en grov kriminell handling, og det var tydelig for meg at både Carina og Casper erfarte ulike traumatiske opplevelser knyttet til dette. Som spesialpedagog på ungdomsskole har jeg sett og møtt mange ungdommer som sliter med «noe». Noe de ikke ønsker å dele med noen, noe som påfører dem sorg og savn, men som likevel er litt udefinert. Min forforståelse knyttet også til at jeg i forkant hadde en formening om at lærere har for liten kjennskap til ungdom med nære pårørende i fengsel, og at samarbeidet rundt disse ungdommene var lite tilfredsstillende.

Det var svært vanskelig å få de unge voksne i tale. Jeg fikk svar tilbake fra flere av de jeg forespurte om at jeg gjerne kan sitere dem på det de sa til meg i telefonen eller pr. epost, men de ønsket ikke å stille til intervju og de ville absolutt ikke underskrive et skjema. Gjennomgangssvarene jeg fikk var at det hadde vært så vanskelig i den perioden av livet, så de ønsket ikke å snakke om det. Jeg fikk likevel til et par intervjuer med denne målgruppen. De andre kommuniserte jeg med via epost og telefon. Alle gav tillatelse til å referere til og sitere det de sa, og til å bruke historien de fortalte meg. Min interesse er ikke å søke å avkrefte eller bekrefte mine egne antagelser, men å oppnå ny kunnskap og bedre innsikt i emnet.

3.2. REKRUTTERING AV INFORMANTER.

For å finne informanter til oppgaven, sendte jeg først en forespørsel til Foreningen for Fangers Pårørende (FFP) der jeg beskrev oppgavens formål. FFP la denne ut på sine hjemmesider sammen med min kontaktinformasjon, slik at de aktuelle kandidatene kunne kontakte meg. Videre sendte jeg en forespørsel om intervju sammen med en prosjektbeskrivelse, til rektorene på ungdomsskoler i fem forskjellige kommuner, slik at rektorene kunne videreformidle min kontaktinformasjon til de aktuelle lærerne på skolen. Dette var en kartlegging av miljøet, og omhandlet ingen personopplysninger. Hensikten med dette var å etablere kontakt med aktuelle kandidater for et senere intervju. Det tok lang tid før en pårørende tok kontakt. Hun hadde sett forespørselen på FFP sine sider, tenkt nøye gjennom det og bestemt seg for å kontakte meg for å få mer informasjon. Hun var i starten svært forsiktig i sin kontakt med meg. Hun ville gjerne fortelle sin historie, men ville ikke la seg intervju. Hun sa det slik: *«Dette var en så vanskelig tid i livet mitt. Det har tatt meg mye tid å få det på avstand, og jeg er redd for at det kommer for nært igjen hvis jeg skal intervjues om det.»* Hun ønsket mer informasjon, og fikk både prosjektbeskrivelse og intervjuguide tilsendt på epost. Hun ønsket å svare på spørsmålene ved en epost tilbake til meg. Dette ble da også intervjuformen på denne informanten. Etter en tid ble jeg kontaktet av to bekjente av henne som hadde fått høre at jeg ønsket informanter. Dette var et søskenpar, som gjerne ville stille til intervju, på betingelse av at de fikk komme samtidig. Disse to fortalte om prosjektet til andre pårørende de kjente, og etter hvert hadde jeg totalt 6 informanter som alle var unge voksne som hadde vært pårørende til en som hadde fått en straffereaksjon etter en kriminell handling. To ville svare på spørsmålene pr. epost, to ville

stille til intervju sammen og de siste to møtte jeg til et singel-intervju. Alle disse seks informantene var på intervjutidspunktet mellom 18-30 år, og hadde vært nære pårørende i ungdomsårene. Jeg satte aldersspennet mellom 18-30 år fordi jeg ønsket at informantene hadde erfaringer og opplevelser som ligger nærmest mulig i tid, samtidig som jeg ønsket at informantene var modne nok til å reflektere over egne opplevelser og erfaringer.

Lærerne var raskere med å svare. De fleste svarte at de ikke har erfaring med temaet og derfor ikke kunne stille til intervju. 5 lærere tok kontakt og ønsket å delta i studien. Tre av lærerne ble plukket ut av skolens rektor på bakgrunn av deres erfaringer, de to siste tok kontakt etter at rektor ved deres skole la ut en generell invitasjon til intervju på skolens oppslagstavle. Jeg la vekt på å høre om ulike strategier skolene og lærerne har for å kunne møte disse ungdommene best mulig.

3.3. UTVALG.

Studien baserer seg på deltagere med egenskaper som er strategiske i forhold til problemstillingen, og kan derfor sies å ha et strategisk utvalg. Fremgangsmåten for å rekruttere deltagere er basert på at de er tilgjengelige for meg som forsker. Studien baserer seg dermed også på et tilgjengelighetsutvalg (Thagaard, 2013).

Som nevnt ovenfor, endte jeg med et utvalg på 6 unge voksne som hadde vært mindreårige pårørende da deres pårørende var i fengsel noen år tilbake og 5 ungdomsskolelærere som tidligere har hatt elever med nære pårørende i fengsel.

Navn	Alder nå	Alder da	pårørende	Pårørendes straff	Type intervju
Jenny	23	13	Bror	Barnevernstiltak	Singel-intervju
Oskar	25	14	Far	Fengsel kortvarig	Telefon og epost
Grete	28	15	Bror	Barnevernstiltak	Singel-intervju
Marius	29	14	Far	Fengsel Kortvarig	Dobbel-intervju
Kristine	27	12	Far	Fengsel kortvarig	Dobbel-intervju
Anine	19	*	far	Fengsel langvarig	Telefon og epost

Tabell 1. Oversikt over ungdom i utvalget.

**Det er vanskelig å sette en spesifikk alder, siden det dreier seg om mesteparten av barne- og ungdomsårene.*

Tabellen over viser en oversikt over hvem de pårørende er, og hvem de forteller om. Den forteller også noe om omtrent hvor lenge siden det er.

De seks unge voksne er svært forskjellige, og de har svært ulike historier å fortelle.

Fellestrekk er at alle beskriver de samme følelsene og den samme ambivalensen. To av ungdommene møtte jeg til intervju, to av dem snakket jeg med gjentatte ganger på telefon, de sendte meg også sine historier på epost. De siste to, som er bror og søster, møtte jeg til intervju sammen.

De ansatte jeg har intervjuet er alle pedagoger som har eller har hatt kontaktlærerfunksjon eller en-til-en-oppfølging av den/de aktuelle elevene. Alle disse var villige til å la seg intervju, de syntes dette var et interessant og spennende tema og ville gjerne bidra til å belyse problemstillingen min. Alle uttalte ved første gangs kontakt at de ikke hadde erfaring med elever med nære pårørende i fengsel, men etter å ha tenkt litt på og fordøyd problemstillingen litt, viste det seg likevel at de hadde erfaringer med dette, og de hadde gjort seg mange tanker og ønsker om hvordan det ideelt sett burde være.

Jeg møtte alle de fem lærerne til et fysisk intervju, der den frie samtalen ble vektlagt. Alle jobbet på ungdomstrinnet, med forskjellige klassetrinn og arbeidsoppgaver. To var kontaktlærer til ungdommen de snakker om, en var sosiallærer, en var lærer med spesiell oppfølging av den aktuelle eleven og en var avdelingsleder med en god relasjon til eleven.

3.4. SEMI-STRUKTURERTE INTERVJUER.

Jeg sendte intervjuguide og samtykkeskjema til alle informantene på forhånd. På denne måten var alle forberedt på hva vi skulle snakke om i intervjusituasjonen. Intervjuguiden var forskjellig for lærerne og ungdommene.

Jeg har valgt å bruke kvalitativ metode med semistrukturerte intervjuer. Semistrukturerte intervjuer har åpne og standardiserte spørsmål. Ved å bruke semistrukturerte intervjuer, har jeg som intervjuer mulighet til å endre både spørsmålene og rekkefølgen av dem underveis. Dette gir meg en bedre mulighet til å følge opp informantene på en bedre måte underveis i intervjuet. Jeg ønsker å få frem deltakerperspektivet og informantenes oppfattelse og erfaringer om emnet (Kvale & Brinkmann, 2009).

Jeg bruker et hermeneutisk perspektiv i oppgaven. Dette innebærer at jeg har en forforståelse av temaet i forkant, og denne vil jeg utfordre underveis og etter hvert skape en større og bedre forståelse gjennom semistrukturerte intervjuer både med lærere og ungdommer.

De fleste lærerinformantene hadde jeg truffet ved tidligere anledninger i jobbsammenheng. Vi var derfor ikke helt ukjente for hverandre. Dette bidro nok til at samtalen med de aller fleste fløt lett, og det var enkelt å hente ut informasjon. Pårørendeinformantene og jeg var helt ukjente for hverandre, og her fløt heller ikke samtalen like lett som blant lærerne. Dette kan ha flere grunner, det var vanskeligere for de pårørende å fortelle sin private historie enn det var for lærerne å fortelle sin profesjonelle historie. At det var informantene selv som tok kontakt og hadde interesse for temaet og forskningsspørsmålene, bidro til at samtalen fløt lettere. Det at jeg startet med å fortelle historien om Carina, Christopher og Casper kan også ha bidratt til at det ble lettere for dem å fortelle.

3.5. TRANSKRIBERING

Jeg snakket med noen av informantene på telefon. Ved første gangs kontakt, ble samtalen ikke spilt inn, men det ble gjort en avtale om telefonintervju der samtalen ble spilt inn. Denne samtalen fulgte intervjuguiden, og informantene svarte på mine spørsmål i samtalen. De samme informantene svarte senere enda mer utfyllende om sin egen historie på epost. På eposten jeg mottok, var det mest fokus på deres egne historier om erfaringer de hadde hatt, og følelser knyttet til disse. Alle spørsmål ble besvart.

Alle intervjuene jeg hadde ansikt til ansikt, både singel- og dobbelintervju, ble spilt inn med lydopptaker. Jeg transkriberte alle intervjuene umiddelbart etter at intervjuet var ferdig. Siden alle intervjuene ble spilt inn, kunne jeg spille av intervjuet etterpå, og spole frem og tilbake i det som ble sagt for enklere å kunne kategorisere og for å kunne sitere informantene korrekt. Etter at intervjuene var ferdig transkribert, ble de slettet. Dette ble gjort for å ivareta informantenes anonymitet.

Noen av informantene satte som betingelse at samtalen kun skulle tilgjengeliggjøres for meg, og dette har jeg respektert.

3.6. ETISKE BETRAKTNINGER

Jeg har vektlagt informantenes anonymitet, og en del av situatene er derfor justert slik at det ikke er mulig å avsløre hvem som har kommet med de ulike uttalelsene.

Prosjekter som innehar personopplysninger og er elektronisk behandlet, er meldepliktig fra personopplysningsloven 2011. Det er underlagt konsesjonsplikt når det er sensitive opplysninger i prosjektet (Djupedahl et al., 2015).

Jeg sendte inn meldeskjema til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD), siden jeg ville komme til å ha med kjønn og alder på informantene mine. Dette kunne medføre meldeplikt, noe jeg også fikk tilbakemelding på at det var. I all vitenskapelig forskning skal man, ifølge Monica Dalen (2011), følge lover og retningslinjer hvor etiske prinsipper er nedfelt og overordnet andre hensyn (Dalen, 2011). Viktige etiske betraktninger i denne studien er samtykkeerklæringen, løfte om full konfidensialitet, analyse av data og informasjon i form av informasjonsbrev til informantene om hva de skal delta på.

Informasjonsbrev fikk informantene sendt på epost så de kunne lese og evaluere i god tid

om de ville være med før et eventuelt intervju. Det kan også oppleves som mindre press når det blir gjort på denne måten, noe som er viktig for å få et fritt samtykke, ifølge Dalen (2011). Det er viktig at informantene ser at de har handlingsfrihet når de skal introduseres for å bestemme seg for å være med i et forskningsstudium. Det kan også være spesielt viktig å tenke på når oppgaven har et tyngende og alvorlig tema. Informantene informerte om at de ville stille til intervju på epost. I forkant fikk informantene beskjed om at det ble utdelt et samtykkeskjema. Jeg la også vekt på konfidensialitet og anonymitet på epost og i møte med informantene før intervjuet fant sted. Spørsmålene skulle ikke avsløre identiteten på informantene og innsamlede data ble anonymisert der det var nødvendig. Informantene fikk både skriftlig og muntlig informasjon om dette før intervjuene. Det er viktig at det bygges tillitt mellom intervjuer og informanter for at man skal få best mulige data. Slik vil informantene føle seg trygge nok til å åpne seg, og de vet at det skjer i fortrolighet mellom dem og forsker, og at de opplysningene de gir, ikke kan spores tilbake til dem. Siden jeg transkriberte på bokmål, ble også alle sitater gjengitt på bokmål. Dette er også en metode å sikre anonymitet på. Det er, ifølge Dalen (2011), viktig at dette blir gjort av forskeren når resultatene skal presenteres og formidles. Forskeren må se seg selv som en deltaker i forskningen sin, informant og forsker kommer nært innpå hverandre i et kvalitativt forskningsarbeid og det må utvises respekt for alle deltakerne. Det er en måte å følge etiske prinsipper på under forskning og en vei til at de som deltar føler seg verdsatt for den de er og det de bidrar med underveis (Postholm, 2010). Jeg slettet alle lydopptak umiddelbart etter transkribering for å ivareta informantenes anonymitet.

Jeg har valgt å omtale alle lærerne i hunkjønn og ungdommene de snakker om i hankjønn. Jeg har også valgt å gjengi alle sitater i bokmålsform for å skjule dialektuttrykk. Dette er også for å ivareta mine informanternes anonymitet.

Jeg gav alle mine informanter tilbud om å lese gjennom mine notater før oppgaven ferdigstilles, slik at de kan godkjenne eller forkaste egne sitater. De fleste takket nei til dette, men samtlige ville gjerne ha et eksemplar av den ferdige oppgaven. Det var ikke alle mine pårørende-informanter som ønsket å stille til intervju. De gav meg tillatelse til å bruke sitater og referere til deres skriftlige redegjørelse på mine spørsmål. I en studie som tar for seg såpass sensitive opplysninger som denne, blir det svært viktig hele tiden å ha i bakhodet tanker om respekt for menneskeverdet, for menneskets integritet, frihet og

medbestemmelse. Jeg har derfor valgt å sitere og referere fra våre samtaler og dialoger i samarbeid med den enkelte informant. De har fått lese underveis, fått lov til å endre og tilslutt godkjenne det som står i oppgaven.

3.7. DATAANALYSE OG METODEKRITIKK.

Analysen ble gjort ved at jeg transkriberte intervjuene rett fra opptak og noterte meningsfortetning for utsagnene. Disse meningsfortetningene ble deretter kategorisert (Kvale & Brinkmann, 2009). Jeg kategoriserte intervjufunnene inn i følgende hovedkategorier blant ungdommene: Ambivalente følelser, ensomhet og ønsket om å bli sett. Disse funnene delte jeg videre inn i mindre kategorier. Ambivalente følelser ble delt inn i ambivalens og sinne og skuffelse, mens kategorien ensomhet ble inndelt i erting, rykter og utestengelse og ensomhet og følelsen av annerledeshet. Ønsket om å bli sett delte jeg inn underkategoriene å bli fortalt dekkhistorier, og skal vi snakke om det?.

UNGDOM					
Ambivalente følelser		Ensomhet		Ønske om å bli sett	
Ambivalens	Sinne og skuffelse	Ertning, rykter og utestengelse	Ensomhet og annerledeshet	dekkhistorier	Skal vi snakke om det?

Tabell 2: Hovedkategorier ungdom.

Fra lærerne kategoriserte jeg funnene inn i følgende hovedkategorier: Følelser, tilgjengelighet og hva ønsker vi oss? Disse ble igjen delt inn i følgende: Følelser delte jeg inn i usikkerhet og fornektelse og skam. Tilgjengelighet fikk stå som den var, mens Hva ønsker vi oss? Ble delt i Samarbeid og åpenhet.

LÆRERE				
Følelser		Tilgjengelighet		Hva ønsker vi oss?
Usikkerhet	Fornektelse og skam			Samarbeid Åpenhet

Tabell 3: Hovedkategorier lærere.

Jeg står med denne metoden fritt til å velge oppfølgingsspørsmål utifra hva informanten forteller. En fordel med semistrukturert intervju, er at alle informanter får de samme hovedspørsmålene, men intervjuet kan formes utifra svarene som gis. Det er også en fordel at informantene står friere til å fortelle sin egen historie. Informanten føler seg tryggere, siden intervjuet oppleves mer som en samtale. Intervjuguiden var semistrukturert og hadde fokus på informantenes egne erfaringer og opplevelser. En slik intervjuguide la til rette for åpen kommunikasjon, der informantene i stor grad selv fikk styre samtalen. Intervjuguiden ble derfor mer en sjekklister for å kontrollere at vi hadde vært innom de temaene jeg ønsket at informanten skulle si noe om. Der intervjuene foregikk på telefon og epost, ble det en større utfordring å tolke informantene under samtalen. Jeg føler likevel at informantene fikk fortalt sin historie, og mine spørsmål om temaet ble besvart, selv om det kunne gå litt lenger tid mellom spørsmål og oppfølgingsspørsmål, som da gjerne kom i neste epost.

En ulempe ved denne intervjuteknikken kan være at det er enklere å avspore fra spørsmålene. Dette kan ha konsekvenser når de ulike informantenes svar skal sammenlignes. Validitet knyttes til spørsmålet om hvorvidt tolkningene jeg har kommet fram til er gyldige i forhold til fenomenet og den virkeligheten jeg har studert (Thagaard, 2013). Min forståelse av og kjennskap til fenomenet, vil prege min fortolkning av funnene. Som tidligere nevnt, har jeg kjennskap til fenomenet via søsknene Carina, Christopher og Casper, og hadde en forforståelse og en antakelse om funn i forkant av intervjuene. Tolkningen kan derfor bære preg av mine tanker og antakelser som lå i bunn for oppgaven. Samtidig har funnene jeg har gjort i oppgaven, blitt sammenlignet med funn fra andre studier. Dette kan bidra til å styrke validiteten i min oppgave.

Reliabilitet handler om resultatenes pålitelighet (Thagaard, 2013). Reliabilitet handler også om hvorvidt en annen forsker ville kunne få de samme resultater ved hjelp av samme metode. Det er ikke sikkert en annen forsker ville fått de samme resultatene. Her er det mange faktorer som spiller inn, både kjønn, alder og erfaringsbakgrunn. Siden jeg selv er lærer, kan det være lettere for andre lærere å åpne for en friere samtale, enn om jeg som forsker hadde vært noe annet. Mine pårørende-informanter ble plukket ut etter en forespørsel på FFP sine sider, der prosjektbeskrivelsen lå tilgjengelig. Jeg spurte etter unge voksne som ville fortelle om sine opplevelser og erfaringer i møte med skolen, og jeg antar at denne forespørselen appellerte mest til de som hadde hatt negative opplevelser.

Jeg har samlet inn data som baserer seg på hukommelsen, og det er viktig å huske på at hukommelsen er levende og i stadig endring. Hukommelse er en type data som er gjenskapt, og det er ikke alltid at alt var slik vi gjenskaper det i hukommelsen i dag. Dette er en svakhet ved mitt metodevalg.

4.0. FUNN

I dette kapitlet vil jeg redegjøre for hvilke funn jeg sitter igjen med etter intervjuene. Som jeg beskrev i metodekapitlet, har jeg delt funnene fra ungdommene inn i tre hovedkategorier, ambivalente følelser, ensomhet og ønske om å bli sett, og disse igjen i seks underkategorier, ambivalens, sinne og skuffelse, erting, rykter og utestengelse, ensomhet og annerledeshet, dekkhistorier og skal vi snakke om det?. Funnene fra lærerne har jeg også delt inn i tre underkategorier; følelser, tilgjengelighet og hva ønsker vi oss?. Disse er igjen delt inn i 5 underkategorier; usikkerhet og fornektelse og skam, tilgjengelighet og samarbeid og åpenhet. Jeg vil nå belyse de ulike kategoriene.

4.1. UNGDOMMENE

Som jeg redegjorde for i i metodekapitlet, har jeg snakket med totalt 6 unge pårørende. Felles for dem alle var et de syntes dette var vanskelig å snakke om og at et intervju ble for formelt og likevel altfor nært.

Mine 6 informanter, som jeg har valgt å kalle Anine, Oskar, Jenny, Grete, Marius og Kristine, besvarte intervju spørsmålene på ulike måter, og alle seks gav samtykke til at jeg kunne bruke deres opplysninger, erfaringer og informasjon i oppgaven min. De sa alle at det var selve intervjusituasjonen som ble vanskelig for dem, men de syntes det var viktig å få frem hvilke erfaringer og tanker de har om temaet.

Kapitlet viser at de unge pårørende til innsatte har mange følelser og reaksjonsmåter knyttet opp mot straffegjennomføringen, og at disse ofte går igjen hos flere av dem.

Nesten alle forteller om en opplevd krise, sorgreaksjon, sinne og skam knyttet til straffen av sin far eller bror. Følelsen av ensomhet og annerledeshet er også fremtredende hos de fleste av dem.

4.2. AMBIVALENTE FØLELSER

Alle ungdommene forteller om ambivalente følelser overfor sin pårørende. De fleste beskriver det som en miks av følelser, og det er gjennomgående at det er vanskelig for dem å håndtere og sortere alle følelsene. De følelsene som oftest beskrives, er sorg og savn, sinne og skuffelse, stolthet og kjærlighet.

4.2.1. AMBIVALENS

Alle mine informanter forteller om ambivalente følelser. De fleste kjenner på både sorg, savn, skam og skyld, men også på kjærlighet og beundring. Å kjenne på så mange følelser på en gang, kan være svært utfordrende. I tillegg forteller flere av informantene om traumatisering i forbindelse med arrestasjon eller fengsling og domfellelse.

Noen av informantene forteller om en vanskelig livssituasjon i forkant, mens andre igjen forteller at de har trodd at alt har vært «normalt», og at arrestasjonen har kommet «som lyn fra klar himmel». Felles for alle informantene, er at livssituasjonen har endret seg etter fengsling og domfellelse av deres nære. Også i denne endringen forteller flere om ambivalens. Livssituasjonen ble kanskje bedre, men følelsene var vanskelige. Sorgen og savnet var stort, samtidig som de følte at denne sorgen kunne de ikke fortelle om til noen. Mens tvillingene Jenny og Jonatan gikk på ungdomsskolen, begikk Jonatan flere små lovbrudd. Siden Jonatan var under strafferettslig alder, ble han ikke straffet med fengsel. I stedet ble han ivaretatt av barnevernet. For Jenny var skamfølelsen stor. Samtidig syntes hun synd på broren sin, og hadde forståelse for ham. Hun var veldig glad i ham, og sint på ham. Samtidig følte hun at hun kunne jo ikke være sint på ham, han var jo broren hennes.

«Dagene ble roligere da Jonatan ikke var der. Men jeg savnet ham så innmari. Jeg savnet alle de fine stundene vi hadde hatt, alle samtalene og all leken».

Slike ambivalente følelser kan gjøre det vanskelig for ungdommene å konsentrere seg om skolearbeidet.

Grete forteller om lillebroren sin, Jonny. Han var svært ung, og ble ivaretatt av barnevernet og flyttet ut av hjemmet etter en alvorlig hendelse på skolens lekeplass. De voksne på skolen informerte i klassene om hva som hadde skjedd:

«Jeg var flau, og skamfull. Ikke bare på grunn av det han hadde gjort, men fordi jeg følte lettelse over at han var borte, og fordi jeg ønsket at han skulle være ute av livet mitt for godt. Det var jo broren min det var snakk om, lillebroren min, som jeg egentlig var veldig glad i. Jeg var jo egentlig litt redd ham også».

Jenny forteller at hun alltid har skrevet dagbok, og at dette har hjulpet henne gjennom veldig mye.

«Dagboken min er full av kjærlighetserklæringer til Jonatan. Men han får mye kjeft i dagboka mi også. Jeg er jo så innmari glad i ham, samtidig så skammer jeg meg også».

Jenny forteller også om den gangen da skolen informerte de andre elevene om hennes tvillingbror, hva som hadde skjedd og hvem dette handlet om. Hun forteller at en dag kom rektor til hennes klasserom for å dele denne informasjonen. Det var tøft for Jenny. Hun forteller om opplevelsen sin:

«Heldigvis så læreren min meg, og tok meg med ut av klasserommet. Jeg husker at jeg ønsket at Jonatan ikke hadde vært broren min. Jeg kjente at jeg hatet ham litt akkurat da. Men jeg var egentlig innmari glad i ham og. Også syntes jeg så innmari synd på ham».

Kristine har en far som ble arrestert mens hun var på skolen. Det kom overraskende på, Kristine hadde vokst opp i det hun trodde var et trygt og stabilt hjem. Kristines mor falt helt sammen etter arrestasjonen, og mye av ansvaret ble overlatt til Kristine og hennes to år eldre bror, Marius. Hun forteller om det hun opplever som forbudte følelser overfor far. Barn er svært lojale overfor sine foreldre, og ofte ubetinget glad i dem. Det er vanskelig å høre andre snakke stygt om foreldrene. Kristine erfarte dette sterkt. Det var mange som snakket om ham og det han hadde gjort, og Kristine følte at alle så på henne, pekte på henne og lo av hele situasjonen.

«Jeg skammet meg, samtidig følte jeg at jeg måtte forsvare far. Jeg var jo, og er jo fortsatt, veldig glad i ham. Men det føles helt feil likevel. Jeg skal jo ikke, har liksom ikke lov til, å være glad i ham».

Hos Anine, som har vokst opp med en far som har vært ut og inn av fengsel hele tiden, er også skamfølelsen fremtredende. «Alle» har bestandig visst det, og stadig har Anine fått kommentarer om far.

«Jeg ville helst ikke snakke om, ikke høre om heller, far. For meg var han en ikke-person. En jeg bare skammet meg over.»

Selv når den fengslede forelderen ikke er en daglig og vanlig del av barnas liv, er likevel skamfølelsen til stede i livene deres. Mye kan likevel tyde på at jo nærrere relasjonen har vært, jo sterkere blir skamfølelsen.

4.2.2. SINNE OG SKUFFELSE

Flere av informantene forteller om sinne, skuffelse og sorg, men også om kjærlighet, beundring og savn. Det er vanskelig for barn og unge å håndtere så mange følelser på en gang. Hvordan skal de vite hvilken følelse som er «riktig»? Hvem skal de rette sinnet mot når den de egentlig er sint på, ikke er der?

Oskar opplevde at han ble fortalt at far skulle på forretningsreise, da han egentlig skulle sone en kort fengselsstraff. En taleklipp fra en lærer gjorde at han helt tilfeldig fikk vite hvordan det egentlig var. Da fikk Oskar vite det alle andre allerede visste. Han forteller om sinnet rettet mot alt og alle:

«Jeg var til og med sint på lillesøstra mi, enda hun var bare 6 år. Jeg vet ikke hvorfor jeg var sint på henne, jeg var bare sint, liksom».

Jenny forteller også om sinne, blandet med både kjærlighet, sorg og det å være lei seg. Hun forteller om følelser hun selv ikke helt forstår.

«Når jeg kjente på at jeg var sint på ham, ble jeg lei meg. Jeg ble lei meg fordi alt var så vanskelig, også var det Jonatans skyld, men så var det liksom ikke det likevel».

Marius, som er bror til Kristine, forteller om skuffelse og savn sammen med sinne rettet mot far.

«Han ødela så mye for meg. Den mopeden vi skulle fikse sammen, måtte jeg plutselig klare helt alene. Det ble lite mopedkjøring på meg da, for å si det sånn. Jeg følte veldig på det når kompisene tok lappen og kjørte rundt på sine. Det var vondt. Nei, fortsatt kjenner jeg på sinne overfor pappa. Han gjorde ungdomsåra mine veldig vanskelige».

Jenny beskriver savnet og sorgen, kjærligheten og de gode minnene blandet med skamfølelse. Tvillingbroren hennes, Jonatan, kom under tiltak fra barnevernet, som blant annet innebar at han hadde følge til og fra skolen.

«Jeg savnet å gå til og fra skolen sammen med Jonatan da. Vi hadde hatt det mye moro på skoleveien de første åra. Plukka blomster i veikanten og lagde demninger i smeltevannet på våren. Vi pleide å bruke lang tid hjem fra skolen, Jonatan og jeg, selv om det ikke var så langt å gå. Når jeg gikk alene, ble det litt kjedelig da. Jeg ville bare ikke ha følge med hun dama. Det var ganske flaut, ja».

Jenny forteller om tiden etter at Jonatan ble flyttet ut fra hjemmet. Hun forteller om hvordan hun, som 13-åring, prøvde å ta over voksenrollen og være den som var ansvarlig for mors lykke.

«Jeg savnet hyggelige middager, med mor, Jonatan og meg. Nå var mor bare trist og lei seg og jeg visste ikke hva jeg skulle gjøre for å få henne glad. Jeg savnet ofte Jonatan på skolen og skoleveien også. Nå var jeg liksom «fritt vilt». Før hadde Jonatan beskyttet meg hvis noen plagde meg, nå var han ikke der lenger».

Også Marius forteller om et slikt rollebytte, der han overtar ansvaret som mannen i familien, etter at far kom i fengsel.

«Jeg følte liksom at mor og Kristine var mitt ansvar da. Jeg måtte sørge for at de hadde det bra og var trygge og lykkelige på en måte. Mor var mye lei seg, særlig i starten. Jeg hørte hun gråt om natten. Da pleide jeg å stå opp, vekke Kristine og smøre matpakker og sånn før vi gikk til skolen. Jeg trodde hun trengte det da».

At ungdom tar «voksenansvar» i en skadeskutt familie, er slett ikke uvanlig. Ungdommene kjenner på en stor ansvarsfølelse, og tar på seg ansvar de egentlig ikke er modne til å ha. Dette vil påvirke ungdommens sosiale liv. Mens vennene og jevnaldringene er ute og morer seg, blir disse ungdommene sittende hjemme for å ta vare på familien sin.

4.3. ENSOMHET.

Alle informantene forteller om ensomhet i noen grad. Noen er reelt ensomme, og har ikke jevnaldrende å være sammen med på grunn av at de har en pårørende i fengsel. Noen var ensomme også i forkant av fengslingen, men også disse forteller at det henger sammen med far eller bror og dennes handlinger, mens andre forteller at de hadde venner før, men at disse forsvant.

«Det var vanskelig da, jeg ble ikke akkurat invitert med av de i klassen min, liksom. Når de andre feira bursdag, satt jeg igjen hjemme. En av jentene unnskyldte det alltid med at hun ikke fikk lov av moren sin å invitere meg med, en annen skyldte på at invitasjonen min hadde nok blitt borte. Jeg prøvde bare en gang da, å be inn til barneselskap. Inviterte alle jentene i klassen, det var 13 stk, men det var bare en som kom. Etter det sa jeg at jeg ikke ville ha selskap. Det var ganske sårt, ja. I friminuttene gikk jeg alltid alene. Jeg pleide å finne en benk og sette meg med en bok eller en tegneblokk. Inni meg gråt jeg, men jeg ville ikke vise det, liksom. Så jeg sa til lærerne at jeg ikke ville være med de andre».

Oskar fortalte at han selv ikke visste at far var i fengsel, og derfor ikke forstod hva som skjedde da han forsvant.

«Jeg skjønnte ikke helt hvorfor kompisene sluttet å komme til meg. Plutselig, da far dro på «forretningsreisen» sin, passet det aldri å komme til meg lenger. Det ble vanskelig på skolen også, jeg ble plutselig litt alene liksom. Ingen ville velge meg på fotballaget i friminuttene. Det var vondt, og jeg visste jo ikke hvorfor. Jeg hadde jo vært en av de første de valgte».

Bare en forteller om vennskap som bestod på tross av at far kom i fengsel.

«De fleste vennene forsvant også, da de fikk vite om det. Bare en venninne fortsatte å være venn som før, hun lekte med meg i friminuttene og stilte opp for meg da. Jeg kunne snakke med henne, om hvordan jeg hadde det, og hva jeg følte og sånn. Det var fint. Jeg tror ikke jeg hadde gått på skolen om det ikke var for henne. Vi er fortsatt gode venner, vi da».

4.3.1. ERTING, RYKTER OG UTESTENGELSE.

Flere av ungdommene forteller om erting, plaging, ryktespredning og utestenging på grunn av denne ene nære i fengsel. Flere opplyser at de mistet mange venner, at andre ungdom ikke fikk lov til å være sammen med dem, at historiene som ble fortalt om deres pårørende var overdrevne og ofte usanne. De forteller også at de ble nærmest usynlige, enten fordi de ble oversett av andre, og dermed følte seg usynlige, eller fordi de selv gjerne ville være litt usynlige, ofte fremtvunget av skamfølelse.

Jenny hadde mange vonde opplevelser i forkant av barnevernets inngripen mot tvillingbroren. Hun hadde opplevd både rykter om broren sin og å bli plaget og ertet på skolen på grunn av brorens utagerende oppførsel. Mens de gikk på barneskolen gikk de i samme klasse, og det syntes Jenny var slitsomt. Da tvillingene begynte på ungdomstrinnet, kom de i forskjellige klasser. Jenny hadde håp om bedre tider.

«Nå trodde jeg at jeg ville få fred da, at jeg ville få bedre dager. Eller jeg håpte hvertfall det. Men sånn ble det ikke. De som erta og plaga på barneskolen, bare fortsatte med det. De fikk med seg noen flere også, så egentlig ble det bare verre. Ofte ropte de etter meg at jeg måtte få skikk på broren min. Mange sa stygge ting om Jonatan også. Det var vondt å høre det. Ikke alt var sant heller».

Anine har vokst opp med en far som har gått ut og inn av fengsel hele oppveksten hennes. Dette har vært kjent i nærmiljøet, og Anine har opplevd mye utestenging på grunn av det.

«Det var skikkelig sårt da, når det var bursdag og fester og sånn. Alle var jo bedt, men ikke jeg liksom. Jeg var ofte lei meg da, men jeg lot som det ikke gjorde noe»

Nesten alle forteller at de har opplevd erting og utestengelse i etterkant av ulike tiltak, arrestasjon og fengsling.

«Ungene på skolen erta meg uansett. På grunn av Jonatan da, at han måtte ha følge til og fra skolen og sånn, og at han ikke klarte å oppføre seg ordentlig på skolen. Han fant på så mye rart, og jeg tror mange egentlig var litt redd ham».

Ofte er det slik at ryktene om hva som har skjedd og hvorfor noen er i fengsel, er langt verre enn virkeligheten. Flere av ungdommene snakker om dette. For mange av dem er dette ofte det verste, alle som peker, som snakker og som forteller en historie som ikke stemmer med virkeligheten.

«Tidligere hadde en jente, hvert fall sånn innimellom, vært sammen med meg i friminuttene. Nå ble hun borte også, og jeg var helt alene, faktisk».

Grete forteller også om ensomhet og om å være usynlig.

«Etter en stund la stormen seg, og da var det liksom ingen som tok notis av meg lenger. Jeg var bare der, i ingenmannsland, ingen snakket med meg, ingen snakket til meg. Ingen ville være sammen med meg, det var nesten som om jeg ble litt usynlig».

Oskar forteller om en gang lillesøsteren hans kom hjem fra ungdomsskolen. Hun fortalte ham om en mann hun hadde hørt om på skolen den dagen. Historien hun fortalte, var ganske brutal, forteller Oskar, og det tok ham litt tid å forstå at historien handlet om faren deres.

«Det var småting i historien som avslørte hvem hun snakket om. Men den stemte jo ikke med virkeligheten i det hele tatt da! Hadde hun ikke nevnt sånne ting som familieforhold, og arbeidssted, i tillegg til hvor lenge det var siden, hadde jeg jo ikke kjent igjen historien hun fortalte heller. Det var helt vilt, liksom!

Både Jenny og Grete opplevde at broren ble ivaretatt av barnevernet etter kriminelle handlinger. I Jennys tilfelle valgte skoleledelsen å informere i klassene.

«Etter at Jonatan ble hentet, ble det informert i klassene om hvorfor politiet hadde vært der. Tanken var vel egentlig at ryktene ikke skulle ta helt over, og tanken var sikkert god, den. Men det ble liksom så feil det og. Da rektor og barnevernsmannen kom i klassen min, hadde jeg bare lyst til å forsvinne. Jeg var så skamfull og innmari lei meg».

Grete opplevde at rektor ved skolen forsøkte å dysse det ned, så ingen skulle vite noe.

«Jeg syntes det var innmari flaut. Alle visste hva broren min hadde gjort, ikke bare alle på skolen, men ALLE! Uansett hvor jeg var, var det noen som kommenterte hva som hadde skjedd, og som måtte gjøre klart at det var broren min som hadde gjort det.»

Begge jentene sier de tror alt ble gjort i beste mening, og for å ta hensyn til brødrene som var borte. Begge to sier også at de opplevde at de ble litt glemt i det hele, at ingen tenkte over deres følelser til hva som hadde skjedd.

4.3.2. ENSOMHET OG ANNERLEDESHET

Flere av ungdommene forteller om ensomhet og annerledeshet. Følelsen av å være alene, uten venner, og den alle peker på og snakker om. Jenny forteller at da broren hennes ble

arrestert, opplevde hun at de vennene hun tidligere hadde hatt, raskt trakk seg unna og ikke lenger ønsket å være sammen med henne.

«Jeg kjente at alle så på meg. Noen lo også. Læreren prøvde å slå ned på det med en gang, men det fungerte ikke helt. Læreren min sa at alle må huske på at det er Jonatan, broren min, som hadde gjort noe dumt og ikke jeg. Han sa til de andre at de skulle la meg være i fred, og heller tenke på at det ikke er så lett å være Jenny akkurat nå. Det fikk meg bare til å føle meg, annerledes, på en måte».

Følelsen av å være usynlig, av å være ingen, er vond og ensom. Alle trenger en fortrolig venn, en de kan snakke med, en de kan stole på. Opplevelsen av at alle velger deg bort pga den nære pårørende i fengsel, øker følelsen av annerledeshet og ensomhet hos ungdommen.

«Det var en veldig ensom tid. Jeg hadde liksom ingen jeg kunne snakke med. Mor var bare sliten, lei seg og trist, og brukte all tiden sin på Jonatan. Venner hadde jeg ikke lenger».

Anine forteller om ensomhet gjennom hele oppveksten, om følelsen av å se de andre bli invitert på fødselsdager og andre fester. Hun forteller om egen fødselsdagsfeiring:

«Jeg visste vi hadde lite penger, så jeg sa til mor at jeg ikke hadde lyst til å feire fødselsdagen min. Men egentlig var det fordi jeg var helt sikker på at ingen ville komme heller».

Å vokse opp og føle seg annerledes enn de andre, å føle seg ensom, underbygger ungdommenes ofte allerede lave selvbilde. Det å stå på utsiden av de andres sosiale liv, forsterker ofte følelsen av å være lite verdt og å være usynlig. Det å ha en venn, en nær fortrolig, er viktig. Kristine forteller om viktigheten av dette.

«Uten henne tror jeg ikke jeg hadde klart å komme gjennom det. Hun var alltid der for meg, enten jeg var lei meg eller sint, trist eller glad. Hun er fortsatt min beste venninne, og egentlig den eneste som vet alt, om alt liksom».

4.4. ØNSKE OM Å BLI SETT.

Alle mennesker har et ønske om og et behov for å bli sett og anerkjent. Ungdommene jeg snakket med forteller også om dette. Noen føler seg lite anerkjent ved at de har blitt fortalt

dekkhistorier og dermed føler seg løyet til. Alle sammen kan fortelle om små og store episoder med utestengelse og erting, og alle kan også fortelle om rykter. En av informantene mine uttrykte det slik:

«Da først skjønnte jeg hva «bygdedyret» var. Hva som lå i det begrepet, liksom.»

De fleste ungdommene snakket om at de hadde en lærer som de opplevde var interessert i dem. Mens de fleste opplevde dette positivt, var det også enkelte som opplevde at læreren var masete, og brød seg for mye.

«Hun spurte liksom hver eneste dag, om jeg hadde det bra, om det gikk bra hjemme, hvordan mor hadde det og om jeg ville snakke om det. Det bla bare så.... masete på en måte, slitsomt, liksom».

De fleste forteller likevel at det var den læreren som så, som spurte og som brød seg, som ble redningen for dem. Det var viktig å vite at noen visste om og forstod situasjonen og som var tilstede. En av informantene uttrykte det veldig fint.

«Det var så godt å vite at hun visste om det. Hun var så fin, liksom. Hun bare fortalte meg at hun visste, at hun forstod og jeg kunne snakke med henne når som helst. Også utenom skoletida, da. Det var liksom helt greit om jeg ringte på kvelden, liksom, eller i helga. Hun hadde alltid tid, og det var så godt å vite».

Dette viser viktigheten av å vite at noen vet, noen ser, anerkjenner og forstår.

4.4.1. DEKKHISTORIER

Noen av informantene forteller at de ble fortalt dekkhistorier, enten ved at historien var «pyntet på», eller at de ble fortalt noe helt annet enn det som faktisk var tilfelle. En del av dem kan likevel slå fast at de forstod at det var noe», noe litt udefinerbart som de ikke klarte å finne ut av med en gang.

Oskar ble fortalt at far skulle på forretningsreise. Han savnet faren sin, og skjønnte nok innerst inne at dette ikke stemte.

«Jeg syntes det var rart at vi aldri kunne ringe far. Jeg skjønnte det var noe som ikke stemte, alle var jo så rare hele tiden».

Oskar forteller at alle andre visste, lærerne på skolen også. Det var en av lærerne hans som forsnakket seg en dag, og avslørte at far var i fengsel. Da ble Oskar først sint.

«Det var den dagen jeg skjønte alt sammen. Da skjønte jeg at de hadde lurt meg, alle sammen hele tiden».

Kristine forteller at hun opplevde at far ikke skulle snakkes om.

«Marius passet veldig på da, sånn at jeg ikke skulle nevne far. Han sa at det gjorde bare mamma lei seg. Så, da snakket vi ikke om ham da».

Videre forteller Oskar om da sinnet gav seg litt.

«Da det verste sinnet gikk over, kjente jeg på skuffelse og sorg. Jeg ble veldig takknemlig overfor læreren min, som med en glipp hadde fortalt meg det hun trodde jeg allerede visste, men var veldig skuffet over far, og mor, fordi de ikke hadde stolt nok på meg til å fortelle sannheten. Aller mest skuffet over far, over hva far hadde gjort. Samtidig kjente jeg på sorgen. Sorgen over far som forsvant, altså den faren jeg trodde jeg kjente, var rimelig stor».

For mange av disse ungdommene, som får fortalt løgner og dekkhistorier, eller historier som er blitt «pyntet på», blir det å stole på foreldrene igjen, ofte svært vanskelig. Oskar kom med noen tanker om hvordan han syntes det burde være.

«Hvis jeg skulle ønske noe annerledes, så ønsker jeg det blir slik at ingen barn opplever at de blir løyet til. Ingen barn skal oppleve å bli lurt. Å være den ene som ikke vet, det er vondt. Det burde være sånn at ungene alltid får vite».

4.4.2. SKAL VI SNAKKE OM DET?

Flere av ungdommene forteller at de ikke nødvendigvis trengte å snakke så mye om den som var i fengsel, eller om det som hadde skjedd. Noen ønsket seg noen de kunne snakke med. Samtlige uttrykte at de var veldig glade for at de visste at det var noen de kunne snakke med, om og når de trengte det.

Anine, som hadde en lærer som så henne og som forstod at livet hennes var vanskelig, uttrykker seg slik:

«Det hjalp meg veldig med en sånn lærer. Hun var veldig god. Jeg følte meg litt tryggere på skolen da, hvertfall i timene hennes. Hun så meg, og visste om alt liksom. Det er viktig å vite at noen vet!»

Samtidig kan det bli for mye for ungdommene, hvis de voksne rundt hele tiden vil snakke om og trøste og forklare. Marius opplevde det slik:

«Læreren min ville snakke om det hele tiden, hver eneste dag kom hun og spurte om vi skulle snakke om far, om mor, om hvordan jeg hadde det. Jeg husker at jeg ble innmari frustrert, sint. Jeg kjente på at jeg skammet meg over far, og jeg ville helst bare være i fred».

Selv om Marius følte på frustrasjon og skamfullhet over at ar var i fengsel, var det likevel viktig å vite at læreren visste om det.

«Det ble vanskelig å være på skolen, med læreren som hele tiden maste på meg. Jeg skjønner at hun gjorde det da, egentlig var det litt trygt og godt. Jeg visste at hun visste om det, og jeg visste at jeg alltid hadde en å prate med hvis jeg skulle trenge det. Det var bare at jeg syntes ikke da at jeg trengte det».

Dette er også et viktig poeng, vi kan ikke tvinge noen til å snakke om det de helst ikke vil. Det er viktig å føle seg anerkjent og å oppleve seg sett i hverdagen. Flere av informantene forteller om at da de kjente på anerkjennelsen av seg selv, og også av sin pårørende i fengsel, ble skoledagene lettere å komme igjennom. Det at lærere stilte seg tilgjengelige og til rådighet for ungdommene, var nok til at ting følt enklere. «Det viktigste er å bli sett!» uttrykker flere av ungdommene. De forteller også at det å fortelle om ting, det å snakke om ting, ikke ble så viktig for dem. De visste at noen visste, og det var nok.

En av informantene fortalte om sin skolesituasjon da hun begynte på ungdomsskolen. Hennes far var i fengsel etter en narkotikadom. Mange av hennes jevnaldrende visste om dette, og mange av dem kom stadig med kommentarer om faren. Det var alltid ekle kommentarer til henne i friminuttene, særlig hvis hun hadde svart på noe i timen og dette ikke var helt riktig. Kommentarene ble aldri sagt slik at læreren hørte det, men haun klarte likevel å oppfatte at «noe» ble sagt, «noe» skjedde. Hun forteller at læreren tok henne til side etter en time og fortalte henne at hun var klar over at «noe» skjedde i klasserommet. Hun spurte om dette hadde sammenheng med at far var i fengsel, og fortalte henne at hun

var klar over dette. Læreren sa også at hun respekterte både far og henne, og at hun forstod at det var vanskelig for henne. Læreren presiserte at hvis hun trengte eller ønsket å snakke om det, var hun alltid tilgjengelig for henne. Denne læreren tok også tak i kommentarer som ble slengt blant elevene, og hjalp henne med å få en bedre skolehverdag.

«Jeg gjorde det, prata med læreren min. Noen ganger i hvertfall. Vi pratet ikke så mye om far da, mest om andre ting. Venner og fritid og hvordan jeg hadde det sånn generelt. Hun var veldig interessert liksom, i meg da. Det hadde liksom ingen vært før, så det var litt rart. Det var godt å ha noen å snakke med, selv om vi pratet om alt annet enn far. Jeg var ikke så veldig stolt av faren min, liksom. Han hadde gjort mye dumt da, og liksom ødelagt livet mitt litt. Men vi pratet mye om mamma da, og lillesøstra mi. Hun var veldig liten da. Bare tre år..... Å bare vite at det var noen som visste, det hjalp meg veldig».

Det å vite at noen vet og at noen er tilgjengelige når ungdommene ønsker og trenger det, ser ut til å være det viktigste. Det er flere som uttrykker at de ikke nødvendigvis snakket så mye om det å ha en nær pårørende i fengsel, de trengte bare å vite at muligheten var tilstede.

«Jeg fikk et veldig nært forhold til læreren min. Jeg snakket mye med henne. Vi kunne snakke om alt, følelser og tanker og... Ja, alt. Hun var god å ha».

Det er veldig viktig at når læreren stiller seg til rådighet, må hun også ta seg tiden når ungdommen trenger det. Noen av ungdommene har negative erfaringer med å prate med, eller forsøke å prate med, læreren sin.

«Læreren min sa jeg kunne snakke med henne om alt som var vanskelig, men hun hadde aldri tid de gangene jeg prøvde».

Noen har også opplevd at det har blitt ignorert og oversett. Selv om ungdommen vet at læreren vet om det, erfarer de at læreren ikke nevner det med et ord. Dette kan føre til at det blir enda vanskeligere for ungdommen å snakke med noen om det. Tabuet blir større, og forståelsen av at dette snakker vi ikke om, øker.

«Læreren min nevnte det ikke i det hele tatt, hun sa bare at det var godt å se meg igjen».

Ungdommene gav alle uttrykk for at de ønsket at noen skulle vite og at noen skulle bry seg, men ikke for mye. De ønsket å bli sett og anerkjent, men ville ha kontrollen på hvor mye og hvor ofte det skulle snakkes om.

4.5. OPPSUMMERING AV FUNN

Felles for alle ungdommene, er at de ønsker åpenhet om at en pårørende er i fengsel, men de vil ha åpenhet på sine egne premisser. Alle ungdommene forteller om ambivalente følelser, de er glade i sin pårørende, samtidig som de er veldig sint på ham. De skammer seg over hva som har skjedd, men er villig til å forsvare sin pårørende hvis andre snakker negativt om ham. De kjenner på en utrygghet og en usikkerhet over hva som skjer fremover. Alle ungdommene forteller også at det er godt å vite at noen vet hva som har skjedd, noen forstår deres følelser og tanker, og som gir en åpning for en samtalepartner om det er ønskelig, men som samtidig ikke presser på for å få ungdommen til å snakke om noe de helst ikke vil nevne. Det blir altså vissheten om at noen vet og forstår som blir det viktigste for ungdommen, og at de får sette premissene for hvor mye og hvor ofte de trenger å snakke om det.

4.6. LÆRERNES ERFARINGER MED FENOMENET.

Alle lærerinformantene uttrykte stor usikkerhet, først og fremst om hvordan de skal identifisere disse ungdommene, og ikke minst hvordan de best skal møte dem og ivareta dem på skolen. Gjennomgangstema hos de første skolene jeg kontaktet var at «Dette snakker vi ikke om, vi kan ikke bidra med noe i det hele tatt», «vi har nok aldri hatt slike elever hos oss» og «Dette vet vi ikke noe om». Etter hvert løsnet dette, og det var flere lærere som gjerne ville stille opp til intervju fordi de syntes dette var en viktig problemstilling. Mange av disse hadde allerede bestemte elever i tankene som de ønsket å fortelle om.

4.7. FØLELSER

Også lærerne beskriver mange ulike følelser omkring dette temaet. Lærerne kjenner på usikkerhet om hva de skal si og gjøre og om hvordan de skal bruke informasjonen de har fått. Det er flere som forteller om skamfølelse og fornektelse av fenomenet.

«Det er jo ikke sånn at det er vanlig å snakke så mye om, liksom. Jeg visste ikke helt hva jeg skulle si, eller gjøre. Jeg visste jo ikke helt hva han visste selv, om det var greit å prate om og.... Det hadde vært greit å vite litt mer om det, tenker jeg».

4.7.1. USIKKERHET

En lærer fortalte om en ny elev som skulle begynne på skolen, der en av de «gamle» foreldrene kontaktet henne med krav om at denne nye eleven skulle holdes unna hennes barn, fordi far er kriminell. Læreren forteller videre at hun ble veldig usikker på hva hun skulle gjøre.

«Vi vet jo virkelig ingenting om dette, og det er ikke godt å si hva som hadde blitt resultat av at vi lot guttene komme sammen. Hvis den «gamle» gutten hadde endt opp som kriminell senere da... Nei, dette vet vi ingenting om. Det ble rett og slett for skummelt».

Flere av lærerne jeg intervjuet, uttrykte ønske om mer informasjon. De ønsker å vite at de har en elev med en nær pårørende i fengsel, og de ønsker å vite hvordan de skal jobbe med disse ungdommene. Flere av lærerne sier at det i dag er opp til den forelderen som er igjen hjemme å informere skolen om situasjonen. Det er ofte vanskelig også for forelderen å snakke om dette. Mye skam står i veien.

«Dette burde det være en god plan på, det er jo mange barn som sitter med disse opplevelsene. Det er jo bare helt fjernt at dette ikke er på plass!»

Nesten alle lærerne uttrykte usikkerhet om hvordan de best skal møte disse ungdommene. De er usikre på både hvem de er, hva de trenger og ønsker og hvordan lærerne best kan hjelpe dem videre. Lærerne jeg snakket med, viste alle en genuin interesse for å kunne hjelpe og veilede ungdommene slik at de får en best mulig læringsarena, både faglig og sosialt. De uttrykte alle et ønske om mer informasjon fra fagmiljøet i Kriminalomsorgen og FFP, der de kan hente inn noe tips og gode råd om veien videre.

4.7.3. FORNEKTELSE OG SKAM

Flere av skolene jeg kontaktet, svarte at de ikke så at de kunne være til hjelp med intervju, siden det ikke er noen «sånne foresatte» ved deres skole. I en kommune var dette svaret fra samtlige skoler. Svarene fra denne kommunen var at dette er ikke noe vi snakker om, dette har vi ingen erfaring med. Det ble også stilt spørsmålstegn ved om det var etisk forsvarlig å undersøke denne problemstillingen. De mente det ville være et brudd på skolens taushetsplikt å snakke om at det finnes slike elever ved skolen.

«Det finnes ingen sånne elever her hos oss. Vi har ikke sånne foresatte på denne skolen».

En informant understreket at det finnes bare én elev ved skolen med far i fengsel, og at dette vet de fordi gutten selv er så åpen om det. Hun fortsetter med å fortelle om at etter min henvendelse til skolen, har de diskutert dette i lærerkollegiet og blitt enige om at finnes flere enn bare denne ene.

«Dette er ikke en slik skole, der mange av de foresatte er kriminelle og sånn».

Likevel blir lærerkollegiet på den aktuelle skolen enige om, etter å ha snakket om det på lærerværelset, at det sikkert finnes flere sånne elever på skolen, enten nå eller hvertfall tidligere en gang.

«Disse vet vi jo ikke om, så vi prater jo ikke noe om det, heldigvis».

Da jeg spør videre om hvordan de kom frem til at det sikkert finnes flere likevel, drar hun frem statistikken og forklarer at det statistisk sett skal være et par til på deres skole.

«Vi legger jo merke til, noen ganger, at det er noe der. Noe som plager eleven, noe som han ikke ønsker å snakke om, noe som gjør litt vondt da, i tillegg til at vi kan jo ha en hunch da, om at det handler om noe hjemme. Også ser vi jo at det bare er en forelder som er involvert. Når denne forelderen i tillegg avviser alt som handler om den andre, så tenker vi vårt da, vet du. Også er det rykter da, vi hører jo hva de andre ungene sier og sånn. Men det er jo ikke noe vi snakker mer om da. De ønsker jo ikke det selv heller!»

De ble likevel enige om at det er greit å fortelle om denne ene, fordi han selv, og mor, er veldig åpen om det. Informanten understreker flere ganger at eleven og mor ikke har kontakt med far, så gutten er ikke i fare for å bli sånn selv.

Flere bemerker at de er redde for en slags «smitte» fra den straffedømte til barnet, at kriminalitet på en måte overføres fra far til barn ved berøring.

«Han er aldri hos far da, så det er ikke noen fare for at han blir slik».

Noen forteller at tabuet, og motviljen mot at noen skal vite, ligger hos ungdommen selv. På tross av lærerens beste intensjoner om å være åpen og tilgjengelig overfor eleven, kan de møte sterk motstand.

«Mor var veldig åpen om det da. Og veldig bekymret for sønnen sin. Han nektet jo plent da, og snakke om noen ting, men alle kunne jo se at gutten slet skikkelig. Han var veldig innesluttet, virket nesten litt deprimert da. Jeg visste jo ikke, ikke sant, hvordan jeg skulle gripe det an. Selv om jeg visste grunnen, liksom. Eller trodde hvertfall jeg visste det.. Han sa han var enebarn han, for å slippe å snakke om broren sin tror jeg. Han var veldig tydelig på at jeg aldri skulle snakke med far om noen ting også. Bare med mor, liksom. Som om far ikke fantes. Nei, det var vanskelig altså. Da hadde det vært greit å ha et samarbeid med noen som visste».

Igjen er ønsket om et samarbeid og behovet for informasjon fremtredende i informantenes svar.

4.8. TILGJENGELIGHET

«Det er jo helt fjernt at dette ikke er på plass. Så tenker jeg på noen elever med mindre fungerende foresatte, så føler jeg at det å komme på skolen vil være et fristed. Hvor de får pause fra alt som snakkes om hjemme, alle tankene inne i deg. Hvor du rett og slett kan få lov til å komme, sitte og tenke på fag. Slippe fra litt, hvor du kan få lov til å være en ungdom og, med alle sammen rundt deg. Så kan du komme hjem, med dine egne tanker og følelser. Hvor det kanskje er litt kaotisk hjemme og man ikke helt har oversikt. Og kanskje er den andre foresatte like fortvila og har mer enn nok med seg selv kanskje. Så det er en sånn myte at skolen skal snakke om alt som er vanskelig. Men det burde være en plan for det, ja.»

Alle lærerne jeg intervjuet, understreket viktigheten av å stille seg tilgjengelig for ungdommene. Det er viktig at ungdommen vet at læreren er tilgjengelig for dem om de skulle ønske og trengte det. Flere av lærerne forteller også at flere av ungdommene benyttet seg av det, at læreren var tilgjengelig for dem, at hun var der og så dem og forstod dem.

«Det å anerkjenne ungdommen for den han er, uavhengig av historien bak, av familieforhold, av relasjoner til eldre søsken, er vel noe av det viktigste vi kan gjøre. Det skaper tillitt og trygghet, en god relasjon. Med en god relasjon blir det lettere å snakke om det som er vanskelig. Først da kan vi jobbe oss gjennom fagstoffet på en god måte».

Flere av informantene har opplyst at de visste og de hadde elever som visste, at læreren visste. Samtidig sier de også at eleven ikke ønsket å snakke om det, og de kan jo ikke tvinge dem til det heller. Likevel hadde informantene en opplevelse av at det faktisk at eleven visste at læreren visste, gjorde skolehverdagen lettere for eleven.

Flere av informantene fortalte at for mange ungdommer, spesielt i hjem der den eller de foresatte ikke fungerer så godt, er det å komme på skolen ofte et fristed. Det blir et sted hvor de kan slippe alle vonde tanker og konsentrere seg og fokusere på noe annet, fag og/eller sosiale samhandlinger. For disse ungdommene vil det være viktig å få lov til å være i fred. Samtidig vil det ofte være godt for dem å vite at noen vet hvordan de har det, og at de har muligheten til å ta det opp hvis de ønsker det.

«Alle på skolen visste at far var i fengsel. Mor fungerte dårlig, hun slet nok mye i den tiden der. Jeg stilte meg til rådighet da, for gutten, fortalte ham at jeg visste det og ja, åpnet for å snakke om ting og tang da. Men han ville ikke det. Han ville helst være i fred han, fokusere på skolen, liksom, på fag da, og venner. Han sa det da, da han var ferdig her, liksom, at det hadde vært veldig trygt og godt å vite at jeg visste om alt, uten å mase på ham for det. Han var veldig takknemlig for det, liksom».

En annen informant fortalte om en ungdom der bror satt i fengsel. Denne eleven valgte ikke å snakke om broren sin. Læreren fortalte eleven sin at hun visste, hun var klar over, hun forstod og hun var tilgjengelig for eleven når og hvis han ønsket dette. Eleven valgte aldri å nevne det, men viste likevel stor takknemlighet for at læreren visste og forstod. Informanten fortalte meg at hun kjenner broren. Læreren gjorde det helt tydelig overfor eleven sin at hun

visste alt dette, hun fortalte ham at hun liker broren hans, at hun vet det er mye godt i ham og at hun forstår at gutten er svært glad i og stolt av, broren sin. Informanten fortalte at gutten responderte svært positivt på dette. Han slappet mer av, åpnet seg litt mer og gav tydelig uttrykk for at han satte pris på læreren sin og hennes holdning. Dette gjorde det også lettere for foreldrene i samtaler med skolen. Både de foresatte og eleven slapp taket i skyld og skamfølelse, og de visste at de hadde en samtalepartner og en støttespiller hvis de hadde behov for dette. Det hadde de ikke, men de hadde muligheten.

«Det virket nesten som om behovet for samtaler og støtte forsvant av seg selv, da de visste at det var tilgjengelig. Det gjorde hele familien sterkere, og gav eleven helt andre forutsetninger for å mestre skolehverdagen og livet ellers».

Det er mye som tyder på at ungdommens skolehverdag blir lettere hvis de vet at læreren vet om situasjonen og viser ungdommen at de ser dem og anerkjenner dem og deres følelser og reaksjoner. Det er ikke nødvendigvis samtaler om det som har skjedd som er nødvendig, bare vissheten om muligheten for denne samtalen.

4.8. HVA ØNSKER VI OSS?

Alle lærerne jeg intervjuet, uttrykte ønsker om hvordan det burde være. Ønsket om et bedre, mer etablert tverrfaglig samarbeid gikk igjen, men også ønsket om at det skal være en åpenhet omkring dette fenomenet, slik at lærerne lettere kan ivareta ungdommene på deres premisser.

4.8.1. SAMARBEID

Felles for alle informantene er at de ønsker et samarbeid og informasjon om disse elevene. Flere av informantene uttrykte det ultimate ønsket, ønskedrømmen; at det burde være automatikk i at skolen får informasjon når en elev opplever at en nær pårørende soner en fengselsstraff. Det vil gjøre det lettere for lærerne å vite hvordan man best skal forholde seg til denne ungdommen, og til å forstå hva de sliter med av tanker og følelser som kan påvirke både det faglige og det sosiale på skolen. Det var også flere som påpekte at det ikke burde være opp til eleven selv, eller elevenes foresatte, å ta kontakt med skolen for å informere og veilede. Det burde være informasjon som kom fra Kriminalomsorgen, gjerne via

barneansvarlige, slik at informasjonen som ble gitt var riktig og utfyllende nok til at den innsattes integritet ble ivaretatt samtidig som ungdommen kunne ivaretas på best mulig måte på skolen. Det vil være vanskelig for lærerne å holde seg oppdatert på alt som skjer utenom skoletiden uten at noen informerer om dette, og det er vanskelig for den foresatte å fortelle om vanskelige, tabubelagte temaer. Det hadde vært ønskelig at for eksempel barneansvarlige i fengslene, Kriminalomsorgen eller FFP hadde tatt kontakt med de gjeldende skolene for informasjon og veiledning omkring hver enkelt elev. Mange påpekte også at skolen har så mange tiltaksplaner, om sorghåndtering, krisehåndtering og mer, men det finnes ingen planer eller rutiner for hvordan skolen skal agere overfor elever med en nær pårørende i fengsel. Flere har sagt de kunne ønske seg en sjekklister, der det står hvem de kan kontakte, og hvordan de skal nærme seg temaet.

«Vi har sorgplanen vår. Der står det ingenting om foresattes eventuelle straffedømming. Men dette kan jo selvfølgelig være en stor sorg for en ungdom. Og jeg tenker jo at, det kommer jo litt an på straffeutmålinga på en måte. For eksempel, hvis det er et lengre fengselsopphold, hvor den ene foresatte blir borte, over lengre tid, så vil det være en sorg i dette. Så sann sett burde det jo stått noe om akkurat dette».

”Ja, det der om tilbud på skolen da. Altså, vi prøver å koble på helsesøster, vi trenger noen som virkelig vet hva det her dreier seg om da. Altså, med alle de følelsene der».

Alle informantene sa at de ønsker et samarbeid rundt denne elevgruppen. Informantene uttrykte også at de ønsker å bli informert om at det er en elev ved skolen som nå har en nær pårørende i fengsel, og de ønsker informasjon om hvordan de best skal ivareta elevene.

«Dette vet vi virkelig ingenting om!»

Denne ene setningen gikk igjen i de fleste intervjuene jeg hadde med lærere, og viser at lærerne føler på dette, at de ikke vet noe om det, men gjerne ønsker å vite.

4.8.2. ÅPENHET

Flere av lærerne jeg intervjuet, sier at de først oppdaget at eleven deres hadde en forelder i fengsel mot slutten av skoletiden. Disse understreker at de gjerne skulle visst det tidligere, for da kunne de bedre ha hjulpet og støttet ungdommen gjennom skolegangen.

*Det var ikke lenger tid nok til å hjelpe ham, vi hadde bare en måned igjen av skolen.
Hadde jeg bare visst det!»*

Alle informantene mine, både ungdom og lærere, forteller at dette er et tabubelagt tema, at det er vanskelig å snakke høyt om.

En av informantene fortalte om en gutt hun hadde hatt noen år tilbake. Gutten var klar over at far satt i fengsel, men han hadde fått fortalt en «snillere» versjon av virkeligheten, og forstod ikke hvorfor far måtte sitte i fengsel så lenge. Hun visste ikke helt hvordan hun skulle snakke med ham om det, uten å fortelle gutten en annen historie enn den han hadde blitt fortalt hjemme.

«Det var jo sikkert veldig dumt av meg, men jeg valgte gjerne bort å prate med gutten. Det ble for vanskelig, rett og slett altså. Det er jo litt sånn hysj-hysj».

En lærer fortalte om en gutt der storebror satt i fengsel. Gutten hadde erfaring med pårørende i fengsel fra før, far hadde vært i fengsel noen år tidligere. Hun fortalte at denne gutten slet veldig, både faglig og sosialt. Han var innesluttet og ble lett irritabel og sint. Hun fortalte videre at hun stadig hadde samtaler med gutten, men lyktes ikke med å få ham til å åpne seg. Læreren fortalte at hun hadde mange samtaler med mor, og at mor var veldig åpen om situasjonen og bekymret for gutten.

«Jeg husker godt en gutt for noen år tilbake. Han hadde mye erfaring fra fengsel da, for å si det sånn. Far hadde vært i fengsel, og nå var storebror i fengsel, liksom. Stakars gutt, liksom. Men uansett da, selv om jeg visste om det, og prøvde liksom å hjelpe da, så nei. Han nektet plent han, å snakke om både far og bror. Det var nok mye skam der, tror jeg. Men uansett da, vi kan ikke tvinge noen til å snakke om noe de helst ikke vil si».

En annen av informantene fortalte om en ungdom som var veldig åpen om at far satt i fengsel. Gutten sa at dette snakket de mye om hjemme og mor var veldig tydelig på hvilke verdier hun ønsket å videreføre til gutten. Gutten var helt åpen om dette på skolen, både til medelever og lærere, om hva far hadde gjort og at han satt i fengsel. Gutten var veldig tydelig på at han var svært glad i faren sin, han var stolt av ham, samtidig som han var veldig imot handlingene og valgene far hadde foretatt.

«Det virket ikke som han slet med noe, egentlig. Kanskje det hjelper å være helt åpen og sånn? At ungdommene vet, på en måte? Kanskje det blir lettere å takle det da?»

Informanten uttrykker at hun tror ikke gutten sliter med, eller har problemer med, noen ting rundt fars fengselsstraff. Informanten forteller at i situasjoner der elevene forteller om seg selv og familien sin, er det helt naturlig for denne gutten å si «*Er faren din brannmann, ja. Faren min sitter i fengsel*». Informanten forteller at de andre elevene selvfølgelig har en del spørsmål rundt dette, og lurer på hvorfor og hvor lenge og sånn. Gutten er svært åpen og forteller om fars dom og fengselsstraff som om det er den naturligste ting av verden. Han snakker også helt åpent om hvordan det er å besøke far i fengsel. Han gir uttrykk for at han synes dette er fullstendig uproblematisk, og læreren forteller også at gutten klarer seg meget bra, både faglig og sosialt.

«Det er bare sånn det er, han har hatt det sånn hele livet».

«Det kom som lyn fra klar himmel!» sa en informant og snakket om arrestasjon og fengsling av en elevs far. Eleven hadde vokst opp i et tilsynelatende trygt og godt hjem, med oppegående foreldre som var veldig tilstede. Mor informerte skolen med en gang far ble arrestert, og hun var veldig flink til å oppdatere hele veien. Informanten fortalte at hun syntes dette var veldig greit, for da kunne hun la eleven få vite at hun visste, at hun ikke fordømte noen og at hun var tilgjengelig for gutten når han måtte ønske det. Det ønsket han etter kort tid, og han fortalte veldig åpent om alt, sine egne følelser og reaksjoner da far ble arrestert og senere domfelt og fengslet. Eleven og mor ønsket at læreren skulle informere klassen om alt.

«Vi bor i en liten by, her vet alle alt likevel. På denne måten slapp vi ryktene».

Gutten var svært mottakelig for hjelp og støtte til å håndtere sine egne følelser og til å ta tak i livet sitt igjen. Han var åpen om fars handlinger, om sin kjærlighet til ham og om sorgen og savnet han bar på. Men han klarte seg godt på skolen, både faglig og sosialt.

«Det er viktig at ungdommen får ta del i livet sitt sånn som det er akkurat nå».

Informanten fortalte også om en annen elev hun hadde hatt. Der var hjelpeapparatet inne i familien i forkant. Barnevernet hadde allerede en tiltakspakke rettet mot denne familien og far var godt kjent både hos politiet og påtalemyndighet. Da arrestasjonen var et faktum, var det

barnevernet som kontaktet skolen. Også her kunne læreren la eleven få vite at hun visste, forstod og var tilgjengelig for ungdommen. Denne gutten var svært lite mottakelig for hjelp, ønsket ikke å snakke om det og trakk seg unna.

4.9. OPPSUMMERING AV FUNN

Funn fra intervjuene med lærerne viser at de har behov for informasjon om hva som skjer i ungdommens private liv, for best å kunne støtte og tilrettelegge for det faglige og det sosiale i skolen. Lærerne uttrykker et genuint ønske om å være en støttespiller for ungdommen, de ønsker å vite og forstå. Viktigheten av åpenhet og anerkjennelse går igjen både hos ungdom og lærere.

Fire av informantene mine, både lærere og ungdommer, har fortalt at det ofte brukes en strategi om at «*dette snakker vi ikke om*», Flere forteller om at ungdommen selv ikke vet og kjenner til historien om at far er eller har vært i fengsel. De forteller at de blir fortalt en dekkhistorie eller en historie som har blitt «*pyntet på*». Ungdommene forteller at de forstår at det er noe de ikke skal snakke om, ikke vite og ikke si høyt. Dette bidrar til økt skamfølelse hos ungdommen. Ungdommen forstår at det er noe vi skammer oss over og ikke snakker om. Skamfølelse kan bygge seg opp til et alvorlig problem for ungdommen.

Uttalelser som «*disse vet vi ikke om, så vi snakker ikke om det heller, heldigvis*», viser med all tydelighet at dette er noe skolen og læreren skammer seg over.

Oskar forteller at han ved et uhell fikk vite om fars fengselsdom, og forstod at mor og besteforeldre skammet seg over far.

Anine forteller om mye skam i oppveksten. Skammen over far, som var årsaken til familiens trange økonomi, mens Grete forteller om skammen over at hun savnet broren sin, skammen over hva han hadde gjort og tilslutt skammen overfor seg selv, fordi hun kjente på ønsket om at han ikke skulle være broren hennes.

5.0. DISKUSJON.

Unge mennesker som opplever at en nær pårørende fengsles, eller på annen måte straffes, for kriminelle handlinger, vil erfare en forvirrende følelsesmiks. Ungdommen jeg har intervjuet forteller om sorg og savn, kjærlighet og hat, sinne, skam og skyld, beundring, redsel og frustrasjon. Når alle eller mange av disse følelsene oppstår på en gang, er det ikke rart de kjenner seg forvirret. Jeg vil se på hvordan ungdom opplever møtet med skolen etter at en nær pårørende er strafferettslig forfulgt, og hvilke forventninger og ønsker de har til dette møtet. Samtidig vil jeg også se på hvordan lærere på ungdomstrinnet kan møte disse ungdommene på en best mulig måte, slik at de kan få hjelp og støtte til å mestre hele livssituasjonen sin – både faglig på skolen, sosialt med venner og hjemme på fritiden. De fleste informantene formidlet at de ønsket et samarbeid mellom Kriminalomsorgen og skolen. Både lærere og ungdom var tydelige på at det ville blitt lettere da.

5.1. EMOSJONELLE REAKSJONER.

Alle informantene, både lærerne og ungdommene, forteller om ulike emosjonelle reaksjoner. Mens lærerne beskriver traumatiserte ungdommer med ulike sorgreaksjoner, forteller ungdommene selv mer utfyllende om en miks av ulike følelser, sorg og savn, kjærlighet og hat, beundring og skam.

Det kan oppleves traumatisk for ungdommen, hvis arrestasjon og fengsling kommer «som lyn fra klar himmel», som flere av informantene mine beskriver. De fleste ungdommer forteller at samfunnets inngripen mot deres pårørende, opplevdes traumatisk for dem. Det var mest traumatisk der inngripenen skjedde brått og uventet, traumet var også stort der det hadde bygget seg opp over lang tid og hadde hatt stor påvirkning på livet deres. Traumet var lavest der ungdommen var vant til at situasjonen var slik. Barn som opplever traumer, kan utvikle større sårbarhet enn andre barn. De har oftere konsentrasjonsvansker og har oftere vansker med sosiale relasjoner. De får også oftere uønsket eller uheldig atferd, som sinne, angst og isolasjon. I doktorgradsavhandlingen, «Vi er ikke syke mennesker, vi har bare et behov for å snakke» skriver Trondsen om ambivalente følelser hos barn med en psykisk syk forelder. Ungdommene i «Snakkerommet» forteller at de kan veksle mellom kjærlighet, sorg og sinne, frustrasjon, skam og usikkerhet. Noen av ungdommene forteller at de har

problemer med å sove, mens andre forteller om dårlig matlyst, magevondt og konsentrasjonsproblemer på skolen. De opplever stor ambivalens i følelser, noe som gjør at det er vanskelig for dem å leve normale liv, både i og utenfor hjemmet (Trondsen, 2013). Holdningen om at barn glemmer det, hvis vi ikke snakker om det, kan være traumatiserende i seg selv. Å føle på at man ikke har noen å snakke med, følelsen av ikke å bli sett og forstått, bidrar til at ungdommen ikke får bearbeidet det som har hendt.

For å kunne mestre hverdagslivets krav og utfordringer, kreves det mange ferdigheter, deriblant konsentrasjon, sinneregulering og gode sosiale relasjoner. Mine funn i oppgaven viser at mange av ungdommene sliter med nettopp dette, som en følge av at de har en nær pårørende i et strafferegulerende tiltak. Både lærere og ungdommer forteller at ungdommene ofte har faglige og /eller sosiale utfordringer på skolen. Samtidig forteller de også om utfordringer hjemme, med relasjoner til foresatte og søsken, og mange forteller også at ungdommen påtar seg en «voksenrolle» i hjemmet. Det er viktig for barnets utvikling, både faglig og sosialt, at de får være barn, at en voksen påtar seg ansvaret for familiens lykke og eksistens. Det er tyngende å være den ansvarlige, og dette kan bidra ytterligere til utfordringer på skolen.

Trondsen (2013) forteller også at mange barn og unge forteller at de tar mye ansvar hjemme, når den ene forelderen mangler eller ikke fungerer. De tar ansvar for yngre søsken, for matlaging og husarbeid. De tar også ofte ansvar for følelsesregulering for de andre i husstanden. Mange opplever dette som slitsomt og energikrevende, men ønsket om at familien skal fremstå normal, står for mange veldig sterkt (Trondsen, 2013).

Alle de pårørende forteller om sorg, hver på sin måte. De forteller om sorgen over å ha mistet en som stod dem nær, sorgen over et endret familieliv og et endret sosialt liv. De forteller om sorgen over alt som ble forandret og over alt de ikke forstod. De forteller også om sorg over å bli fortalt en løgn og om sorg over ikke å kunne snakke om det. Alle ungdommene forteller om at sorgen ble lettere å bære, når de visste at noen visste og forstod og når de hadde muligheten til å snakke om det.

Lærerne forteller også om elever som er i sorg. De forteller at de legger merke til at «det er noe» med enkeltelever, men at det ofte tar svært lang tid å få tak i hva dette «noe» er. Ofte finner de ut av det litt for sent, men alle lærerne jeg snakket med, sier at elevenes situasjon bedret seg da de fikk vite at læreren visste og forstod dem.

Når en man er glad i dør, forstår alle rundt at man sørger, og det tas hensyn til.

Ungdommene i min oppgave forteller også om følelsen av en forbudt sorg, de føler at de ikke har lov til, ingen rett til, å sørge over tapet. Med slike følelser, blir tapet og sorgen en ekstra tung byrde å bære.

Skamfølelse i forbindelse med foresatte i fengsel, kan handle om både ungdommens skamfølelse over hva den foresatte har gjort, den foresattes egen skamfølelse og dertil redsel for at noen skal få vite, men også skolens eller skoleeiers skamfølelse over at det finnes «sånne» foresatte ved skolen. Alle disse tre, vil gå ut over ungdommens selvfølelse og syn på seg selv. Nesten halvparten av alle barn med en forelder i fengsel, opplever sosial fordømmelse (Hansen et al., 2013). 58% sier de isolerer seg fra sosial deltakelse, mens 43% holder soningen hemmelig for andre. I tillegg opplever mange redusert helse, både i form av søvnproblemer, vektendringer og psykiske plager. Barn med en forelder i fengsel, kommer ofte i en situasjon der de har særskilt behov for oppfølging på skolen. Mange av disse opplever at offentlige instanser, som skolen, viser liten forståelse for deres situasjon og hjelpebehov. Det blir en tilleggsbelastning at det er vanskelig å få den hjelpen de trenger og som de har rett til å få (Hansen et al., 2013). Dette underbygges av Wangensteen (2020) som skriver om at stigma og skam står i veien for informasjonsflyt, for samarbeid og for anerkjennelse (Wangensteen, 2020). Samtidig forteller lærerne at de ser disse ungdommene, og de ønsker å hjelpe, men vet ikke helt hvordan de skal gjøre det. Med en større grad av informasjonsflyt mellom for eksempel Kriminalomsorg og skole, ville det være lettere for lærerne å hjelpe og støtte ungdommene slik de ønsker.

Å reagere med sinne og utagering, er en vanlig strategi for barn og unge som bærer på vonde hemmeligheter og ubearbeidede traumer. Disse ungdommene blir ofte en utfordring for lærerne på skolen og de havner oftere i konflikter med andre, både ansatte og medelever.

Flere av mine informanter, både ungdommer og lærere, forteller om sinne, aggresjon og utagering. Sinne, aggresjon og utagering er vanskelig å kombinere med sosiale relasjoner og det vanskeliggjør et godt læringsmiljø for ungdommen. Det er vanskelig å konsentrere seg om faglige oppgaver når man er sint, og kanskje kjenner på en følelse av urettferdighet i tillegg.

Lærerne forteller om at de opplevde at når de fortalte ungdommene at de visste om at far var i fengsel, de respekterte far for den han var og at de ønsket å være tilstede for

ungdommen ved å stille seg tilgjengelige for dem, ble ungdommens skolehverdag lettere. Selv om ungdommene ofte valgte ikke å prate om den som var i fengsel, så det likevel ut til at muligheten for å prate med noen, hjalp dem til å få bedre dager. Dette samsvarer også med flere av ungdommenes svar. De forteller om lærere som stilte seg tilgjengelige for dem, og hvordan de opplevde det befriende å vite at noen visste, noen forstod uten å fordømme. Både lærere og ungdommer forteller om mindre sinne og høyere grad av selvfølelse. Ungdommen forteller at det er vanskelig å fortelle, men at det at læreren tilkjenner at hun vet, forstår og aksepterer gjør det lettere for dem.

Lærerinformantene forteller også her at sinnet blir mindre når ungdommen erfarer at noen vet, noen forstår og det er noen som ser dem og anerkjenner deres følelser og erfaringer. Barn er ubetinget glad i sine foreldre, uavhengig av hvordan de behandler dem eller hva de gjør. Dette endrer seg ikke, selv om mor eller far kommer i fengsel. Barn er fortsatt glad i, og lojale mot, foreldrene sine. De forteller ofte ikke frivillig om situasjoner i hjemmet som ikke er bra.

Ungdommen må trygges på at det selvfølgelig er helt greit å være glad i, beundre og å se opp til den pårørende som er i fengsel. Likeledes må de trygges på at det også er greit å være sint på, og skuffet over det samme mennesket.

Alle informantene forteller om kjærlighet. De føler kjærlighet til sin nære, samtidig uttrykker ungdommene usikkerhet over om det er greit å føle en så sterk kjærlighet til en de også er så sinte på.

Flere av ungdommene forteller at det å bli trygget på at deres følelser er helt greit å føle, deres opplevelse av anerkjennelse for den kjærligheten de føler, ofte er vendepunktet for at de får det lettere, samtidig som lærerne forteller at ungdommen endret seg da de opplevde anerkjennelse for egne følelser.

Barn ser opp til og beundrer sine foreldre og søsken. Nesten uten unntak og uansett hva de gjør. For mange kan dette bli en vanskelig følelse, særlig når den blandes inn i alle de andre. Når kriminalitet er det som er det vanlige i oppveksten, er det også dette ungdommen ser opp til og beundrer.

Flere av informantene forteller om at de beundret sin nære i forkant av arrestasjon. Her vil jeg gjerne vise til eksemplet innledningsvis, og vesle Casper, som beundret storebror og så veldig opp til ham. Han visste ikke hvorfor broren en dag forsvant, og forstod heller ikke

hvorfor andre barn sa stygge ting om ham. Informantene forteller om at det ble lettere å forstå sin egen beundring, etter at de visste at det var noen som visste, og som anerkjente deres følelser.

Nesten alle ungdommene forteller om ulike former av utrygghet. Utryggheten går for noen ut på at de aldri skal få se sin nære igjen, mens den for andre handler om at de aldri kan stole på noen igjen. Atter andre beskriver en redsel for mennesket de er glade i, de er redde for hva han kan gjøre mot dem eller andre. Felles for dem alle er at de forteller om utrygghet for sine egne følelser og reaksjoner. Lærerne forteller at de ser at disse ungdommene er utrygge, og de har strategier på skolen for å følge opp og trygge elevene. Disse strategiene handler mye om å finne det som gjør eleven utrygg. Dette ville kunne være mer effektivt med et samarbeid mellom skolen og Kriminalomsorgen.

Når lærere skal jobbe med elever som erfarer en slik type utrygghet, må undervisningen tilpasses. En utrygg ungdom er lite mottakelig for læring. En utrygg ungdom trenger trygghet, og hvis denne tryggheten ikke lenger finnes hjemme, må ungdommen finne den et annet sted. Da blir læreren og skolen en viktig kilde til trygghet for ungdommen.

Flere av informantene, både ungdommene og lærerne, fortalte om utrygghet. Utrygghet i forhold til eget følelsesliv og utrygghet i forhold til omgivelsenes reaksjoner. De samme informantene fortalte også om at når ungdommen fikk vite at læreren visste om og forstod, kjente de seg tryggere og fikk bedre dager.

5.2. SAMFUNNETS REAKSJONER

Alle informantene forteller om ulike reaksjoner fra samfunnet. Noen få har hatt positive reaksjoner, men de aller fleste har opplevd negative reaksjoner fra samfunnet. De reaksjonene de snakker mest om, er fortielse og fordømmelse. For ungdom som opplever at samfunnet generelt, men også skolen spesielt, fordømmer deres pårørende, blir det vanskelig å forholde seg til skolehverdagens krav. Det blir vanskelig å konsentrere seg, å fokusere på fag og det blir vanskelig for dem å opprettholde gode sosiale relasjoner. Mange av ungdommene forteller om at det de før fengslingen regnet som gode venner, forsvinner etter at straffereaksjonen er et faktum. Nesten alle sier også noe om åpenhet og anerkjennelse. Nesten alle ungdommene har opplevd at en lærer har fortalt dem at de vet, at de forstår og at de er tilgjengelige for ungdommen. Alle disse uttrykker at det da ble lettere, både faglig og sosialt på skolen. Trondsen (2013) forteller om ensomhet og

annerledeshet (Trondsen, 2013). Ungdommene i Snakkerommet, der hun har deltatt for informasjonsinnhenting, forteller om en følelse av å bli overlatt til seg selv, av at ingen snakker med dem. De forteller også om at de føler seg stadig mer annerledes på en negativ måte (Grimsgaard, 2019).

Mange av ungdommene i Trondsens (2013) avhandling, forteller at de ønsker å snakke med noen, det føles godt å fortelle noen hvordan de har det. Ungdommene forteller at noe av grunnen til at det er vanskelig å snakke om, er at de tror ikke noen som ikke har opplevd det samme som dem, vil forstå det (Trondsen, 2013).

5.2.1. FORTIELSE

Fortielse av temaet er ganske vanlig. Utsagn som «*dette snakker vi ikke så mye om!*», «*Det er litt hysj-hysj*» og «*vi har ikke sånne foresatte på vår skole*» er alle en form for fortielse. Ute av øye, ute av sinn, heter det i et ordtak, og kanskje er det lettest å tro at problemene forsvinner av seg selv, hvis vi bare lar være å snakke om dem. Men sånn er det ikke. Disse ungdommene sliter med mange ulike følelser, mange blandede følelser, som de trenger hjelp til å sortere. Likevel er det ganske vanlig at man lar være å ta tak i det, og tenker at det går over. Ansvar for fortielsen kan ligge hos skolen, kommunen eller Kriminalomsorgen, til dels hos foresatte, men aldri hos ungdommen selv. Det er vi voksne, gjerne litt utenforstående, som må ta tak i problemet, som må tørre å snakke om det. Det burde kanskje være slik at lærere får vite det, når de har en elev i sin klasse med en nær pårørende i fengsel. Lærer trenger ikke vite noe om hva vedkommende er dømt for, kun at sønn eller datter går i hennes klasse. Her står taushetsplikten i veien.

Nesten alle informantene sier noe om fortielse. I all hovedsak handler det om at ingen vil snakke om det, selv om de vet, men også om at ungdommene får servert en historie som ikke stemmer, en påpyntet versjon. Fortielse er ikke løsningen, ungdommen trenger åpenhet, for best å kunne håndtere sine følelser og reaksjoner og for best å kunne forstå seg selv. Trondsen (2013) forteller også om at tausheten rundt det som skjer i familien er et stort problem (Trondsen, 2013). Selv om Trondsen i sin avhandling forteller om fortielse og taushet om psykiske lidelser, kan likevel hennes funn overføres til tausheten og fortielsen rundt fengselsstraffer. Begge deler er temaer belagt med mye tabu. Barna i Trondsens oppgave forteller at de opplever at omgivelsens taushet omkring foreldrenes sykdom, oppleves som et stort problem. De erfarer denne tausheten både innad i familien, på skolen

og i kontakt med andre voksne slektninger. Mange av disse barna forteller at de sjelden opplever at noen spør hvordan det går med dem. De forteller også at de voksnes taushet oppleves som et paradoks, både at tausheten oppleves som en ekstra byrde og om det skremmende ved at en forelder plutselig forsvinner (Trondsen, 2013).

Samtlige skoler i en kommune sendte meg likelydende svar på forespørsel om intervju med skolenes lærere:

«Jeg kan ikke se at vi har noe å bidra med i denne sammenhengen, da vi ikke har slike elever og foresatte ved vår skole».

Dette er et interessant funn, da det viser motstanden mot å snakke om dette temaet, tabuet ved det. Det at svarene fra alle kommunens skoler er helt likelydende, kan tyde på at fortielsen, stigmaet og skammen ved å snakke om dette, ligger høyt oppe i skoleledelsen, hos skoleeier, som er kommunen. Det å måtte innse at det finnes kriminelle i egen kommune, og disse har familie og barn som trenger hjelp og støtte til å mestre sin egen livssituasjon, sitter dypt her. Med en slik holdning som gjennomsyrrer hele skoleledelsen, vil det være tungt og vanskelig for ungdom med nære pårørende i fengsel å føle aksept, både for seg selv og for sin pårørende. Da blir det vanskelig å snakke om.

5.2.2. HJELP OG STØTTE TIL UNGDOMMEN

Åpenhet betinger ærlighet. For å kunne være åpne om temaet, må alle parter kjenne til historien. Flere av ungdommene jeg snakket med, uttrykte at da de erfarte at de hadde noen de kunne snakke med, ble behovet for å snakke om det mindre. Det samme funnet gjorde jeg hos flere av lærerne jeg snakket med. Da de stilte seg tilgjengelige for elevene, ble behovet for å snakke om den som var i fengsel og sine relasjoner til denne, mindre. Dette kan tyde på at det ungdommen trenger er anerkjennelse og respekt, både overfor seg selv og for den pårørende som er i fengsel. Det å vite at noen vet, ser og forstår, er utsagn som gjentar seg hos flere av informantene.

Ungdommene i ekspertutvalget understreket også ønsket om åpenhet, et av barna uttrykte ønske om at foreldre alltid skal fortelle barna sine om at forelderen er i fengsel. Det ble også uttrykt at foreldrene må få hjelp til dette av de som jobber i fengsel (Hjermann, 2010).

Alle informantene har understreket behovet for åpenhet, det viktigste er å bli sett, sier de. Åpenhet om temaet har gjort alt lettere for ungdommene og for lærerne.

Utsagn som «hadde jeg bare visst det!» vitner om at lærere ønsker å hjelpe. Men de trenger hjelp til å få visshet. Åpenheten må også komme fra Kriminalomsorgen, slik at lærere har en mulighet til å møte ungdommene på best mulig måte. Lærere som forteller at de kunne sette seg ned med ungdommen og si at de visste og forstod, forteller også at ungdommen ble roligere og tryggere av dette. Ungdommene som forteller at de opplevde læreren som en støttespiller, som forteller at de hadde mulighet for å snakke med henne om og når de ønsket det, forteller også at behovet for å snakke om det ble mindre.

Alle lærerne jeg intervjuet, og flere av ungdommene, var tydelige på at de ønsker et samarbeid. Ungdommene ønsker at barna alltid skal sikres riktig informasjon, og lærerne ønsker å bli informert om at de har elever med pårørende i fengsel. Ungdommen sier det er trygt og godt å vite at noen vet og forstår, samtidig som de sier at det er vanskelig å være den som skal informere. Det er vanskelig å fortelle om seg selv. Lærerne sier de ønsker veiledning og råd om hvordan ungdommene best kan ivaretas i skolen, ungdommen sier de ønsker å bli sett, forstått og anerkjent. De barneansvarlige ønsker nok også et samarbeid velkommen, men ser ikke for seg at de kan finne tid til å informere og samarbeide med skoler og barnehager, og de ser taushetsplikten som et absolutt hinder for et slikt samarbeid. Hverken lærere eller ungdom sier noe om at informasjonen må inneholde opplysninger om den straffede, utenom navn.

Lærerne sier de forsøker å koble på de hjelpeinstansene de har til rådighet, når de oppdager ungdommene som trenger det. De fleste føler likevel at dette ikke er nok, siden ingen helt vet hva det dreier seg om, det er ingen som helt har oversikt over hva ungdommene trenger. Det kan synes som om Kriminalomsorgen i mindre grad enn lærerne ønsker og ser nytten av et slikt samarbeid. I Kriminalomsorgen er det den innsattes behov som har prioritet, mens lærere prioriterer ungdommens behov. Kanskje er det mulig å se dette mer under ett? Kan det være til den innsattes beste å vite at ungdommen blir ivaretatt på best mulig måte på skolen?

Likevel, det aller viktigste funnet fra både lærere og ungdommer, er ønsket om å se og bli sett.

6.0. VEIEN VIDERE.

Ut ifra det ungdommen og lærerne har fortalt, vil jeg foreslå noen endringer til dagens praksis. Ingen av lærerinformantene har hatt noe samarbeid med Kriminalomsorgen, og ingen av dem hadde hørt om FFP. Samtlige informanter fremhevet også interne samarbeid med helsesykepleier og sosiallærer. To av informantene fremhevet også samarbeid med barnevernspedagog og psykiatrisk helsefagarbeider som var ansatt på skolen. En informant fortalte om et lavterskeltilbud i kommunen der de kan drøfte ulike problemstillinger hos elever. Samtidig understreket informanten at de aldri har drøftet denne problemstillingen, fordi de aldri har sett nødvendigheten av det.

St. meld nr. 37 slår fast at risikoen for å utvikle egen kriminalitet øker sterkt når en forelder sitter i fengsel. Det blir derfor viktig at samfunnet kan tilby barna god hjelp i rett tid, for å forebygge kriminalitet og redusere sosiale og økonomiske problemer. Skolen spiller en viktig rolle i samfunnet, barna tilbringer store deler av dagen sin der, og det blir derfor nærliggende å tenke seg at skolen må ha en rolle i det forebyggende arbeidet. For at dette skal fungere, må skolen få informasjon om at disse barna finnes. Stigmaet og skammen må fjernes, slik at skolen, sammen med resten av samfunnet, kan settes i stand til å hjelpe og møte disse barna på en god og rettferdig måte. Ved å systematisere et samarbeid mellom Kriminalomsorg og skole, vil dette kunne bli lettere.

Barn med foreldre i fengsel har lovfestede rettigheter til blant annet samvær i tilrettelagte omgivelser og til å uttale seg om hvor den pårørende skal sone sin straff. Innsatte som har barn, kan ha mulighet for mer besøk, utvidet ringetid og flere permisjoner for å ivareta barna på best mulig måte. På tross av god regulering, blir barna ofte glemt når straffegjennomføring for foreldre planlegges. Fordi fengslene ofte er lite tilrettelagt for barn og unge på besøk, blir ofte kontakten med den innsatte forelderen brutt (Hjermann, 2010).

Ekspertgruppen kommer med råd og formidler sine erfaringer. De sier at det er viktig å vite og å fortelle til noen at de har en nær pårørende i fengsel. Disse barna forteller videre at ikke alle barn får vite at den pårørende er i fengsel, men blir fortalt at vedkommende er på for eksempel reise. Barna var tydelige på viktigheten av at de får vite det tidlig. Noen av barna i ekspertgruppen forteller også at de har blitt ertet fordi forelderen er i fengsel. Barna forteller at de har varierende erfaringer med åpenhet om fengslingen.

«Foreldre må fortelle til barna om at mamma eller pappa er i fengsel. Det må de få hjelp til av de som jobber i fengselet.»

(Hjermann, 2010) sitat fra et av barna i ekspertutvalget, s. 10.

Barna foreslår en rekke endringer. Disse endringene krever en endring av holdning og bevissthet. De som har ansvar for en straffegjennomføring, må alltid spørre seg om den innsatte har barn, sier ekspertgruppen.

Starten må kanskje bli at det går automatikk i at skolen alltid får beskjed om elever med nære pårørende i fengsel. På denne måten kan vi komme fortielsen til livs, og heller jobbe med åpenhet om temaet. Lærere må få lov til å vite, uten at det av den grunn må gå på bekostning av personvernet til den innsatte.

Det vil også være viktig at barna alltid får vite. Barn og unge trenger god og riktig informasjon, slik at de vet og forstår.

Et samarbeid mellom kriminalomsorgen og skolen vil kunne bidra til at lærerne har større forutsetning for å vite hvordan de best mulig skal forholde seg til ungdommene når de kommer til skolen. Etter min mening hadde det vært ønskelig med et samarbeid mellom lærerne og FFP, der en fagperson kunne informert litt om hvilke tanker og følelser ungdommen kan ha. Dette kan ha en positiv innvirkning både på det faglige og det sosiale i skolen.

Åpenhet om temaet må være det viktigste. Med åpenhet og visshet om at noen vet og forstår, blir det lettere for ungdom å håndtere det. Åpenhet er viktig, men denne åpenheten må være gjennomgående i samfunnet, alt fra Kriminalomsorgen som gir beskjed til skolen og snakker med barna til de innsatte, til lærere som sier fra at de vet og forstår og stiller seg tilgjengelige for at de unge kan dele vanskelige tanker.

Kriminalomsorgen har taushetsplikt overfor de innsatte i fengslet, og kan ikke dele opplysninger om disse. Et samarbeid med skolen, vil innebære at skolen må gis opplysninger om at en foresatt er i fengsel, og dette vil bryte med Kriminalomsorgens taushetsplikt. De barneansvarlige er ansatt av Kriminalomsorgen, og det er her lojaliteten ligger, forteller de.

«Vi tar vare på de innsatte, så får noen andre ta vare på barna som best de vil og kan».

Både lærere og barneansvarlige har fokus på barnas beste, så kanskje trenger ikke taushetsplikten være et hinder i dette arbeidet?

Både lærere og ungdommer understreker flere ganger behovet for å se og bli sett som det aller viktigste. For å kunne lykkes med dette, trenger vi langt større grad av åpenhet enn vi har i dag. Med et tverrfaglig samarbeid mellom skole, Kriminalomsorg og FFP, vil lærere både kunne få informasjon om ungdommen som går i deres klasse og innhente nødvendig informasjon om gode strategier for å møte ungdommen på best mulig måte. Samtidig vil også ungdommene kunne trygges på at læreren vet om og forstår deres situasjon og at hun ser og anerkjenner hans følelser.

Jeg har gjort viktige og interessante funn i oppgaven min. Det er lite forskning på dette temaet, og kanskje kan mine funn være et bidrag til teori om temaet. Kanskje kan vi tenke oss en praksis der barneansvarlige i fengslene kan melde fra til skolen uten at dette blir et brudd på taushetsplikten overfor den innsatte? Et slikt samarbeid vil utvilsomt være til barnets beste og gjøre det enklere for lærere og møte og tilrettelegge for barn og ungdom på skolen. Ved å styrke barneansvarlige-ressursen i Kriminalomsorgen, kan vi lettere få til et godt samarbeid på tvers av instansene og kanskje også trekke FFP med inn i samarbeidet mellom Kriminalomsorgen og skolen. Det viktigste funnet fra både lærere og ungdom, er ønsket om å se og bli sett. Det er vanskelig å gjøre dette bedre enn det er i dag, uten å endre praksis.

Dette er et tema der det trengs videre forskning, og kanskje kan mine funn være et bidrag til veien videre. Håpet er at kanskje min oppgave kan bidra til nettopp dette, en endring av dagens praksis, større fokus på temaet og videre forskning på hva som er til barnas beste når strafferettslige tiltak innføres.

REFERANSER

- (bufdir.no), S. o. a. (2021). *Statistikk og analyse*. Bufdir.no. Retrieved 19.02.2022 from Statistikk og analyse (bufdir.no)
- Lov om behandlingssåten i forvaltningssaker, (1970).
- Lov om gjennomføring av straff, (2002).
- Blindheim, A. (2012). Ettervirkninger av traumatiserende hendelser i barndom og oppvekst.
- Bondevik, H., & Bostad, I. (2003). Tenkepauser - filosofi og vitenskapsteori. In. Oslo: Askribe Forlag.
- Christensen, E. (1999). *Forældre i fængsel*
- En undersøgelse af børns og forldres erfaringer.*
- Dalen, M. (2011). Intervju som forskningsmetode: en kvalitativ tilnærming. In. Oslo: Universitetsforlaget.
- Dalseng, H. (2016). *Barn av innsatte*.
- En kvalitativ studie av barns vilkår for læring og utvikling når far dømmes til ubetinget fengsel. .*
- Djupedahl, Ø., Arrhenius, L., Hætta, E. I., Kofoed, J., Moen, E., Beckham, C., . . . Rydland, J. (2015). *NOU 2015:2 høre til*.
- Virkemidler for et trygt psykososialt skolemiljø.* Oslo: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon.
- Informasjonsforvaltning.
- Driscoll, H. P. (2021). Taushetsplikten som utfordring for samarbeid i skolen.
- Dyregrov, A. (2006). Sorg hos barn. En håndbok for voksne. In (2 ed., pp. 171). Oslo: Fagbokforlaget.
- Dyregrov, A. (2010). Barn og traumer.
- En håndbok for foreldre og hjelpere. . In (Vol. 2, pp. 252). Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Eriksen, M. (2015). *Som skyer på himmelen*. NTNU]. Trondheim.
- Gjesdahl, S. (2012). Forord. In B. S. M. Haugland, B. Ytterhus, & K. Dyregrov (Eds.), *Barn som pårørende*. Abstrakt Forlag AS.
- Grimsgaard, C. (2019). *Om å holde noe av et barns liv i sin hånd*.
- Samtaler mellom profesjonelle og barn som har psykisk syks eller rusavhengige foreldre i et etisk og narrativt perspektiv.*
- En hermeneutisk og fenomenologisk studie.* Høgskolen i Innlandet]. Elverum.
- Halsa, A. (2012). Foreldre som velferdsaktører -Forebyggende arbeid for barn i risiko. In B. S. M. Y. Haugland, Borgunn & K. Dyregrov (Eds.), *Barn som pårørende*. Abstrakt Forlag AS.
- Hamsund, H., & Sandvik, A. B. (2009). Utenfor muren
- en håndbok for deg som er pårørende. . 94.
- Hansen, G. V., Arvesen, P. A., & Tornholm, T. (2013). Pappa i fengsel - hvordan ivaretas familien? *Norges Barnevern, 90*, 11.
- Haugland, B. S. M. (2012). Familiefungering og psykososiale problemer hos barn av alkoholmisbrukende foreldre. In B. S. M. Y. Haugland, Borgunn & K. Dyregrov (Eds.), *Barn som pårørende*. Abstrakt Forlag AS.
- Hjermann, R. (2010). Fongslet familie.
- Erfaringer fra å ha en forelder i fengsel. .
- Kriminalomsorgsdirektoratet. (2022). *Barneansvarlig*. Kriminalomsorgsdirektoratet. Retrieved 15.01.22 from

Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). Det kvalitative forskningsintervju. In (2 ed.). Oslo: Gyldendal Akademisk Forlag.

Lovdata. *Opplæringsloven*. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61?q=oppl%C3%A6ringsloven>

politidepartement, D. k. j. o. (2008). *St. meld. nr. 37*

(2007-2008)Straff som virker - mindre kriminalitet - tryggere samfunn. Oslo: Det kongelige justis- og politidepartement

Postholm, M. B. (2010). Kvalitativ metode; en innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier. In. Oslo: Univeritetsforlaget.

Raundalen, M., & Schultz, J.-H. (2006). Krispedagogikk. In (pp. 232). Oslo: Universitetsforlaget.

Thagaard, T. (2013). Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode. In (4 ed.). Bergen: Fagbokforlaget.

Trondsen, M. V. (2013). *Vi er ikke syke mennesker - vi har bare et behov for å snakke*

En kvalitativ studie av en internettbasert selvhjelpsgruppe for ungdom med en psykisk syk forelder. Universitetet i Tromsø]. Tromsø.

Tønne, T. (2002). Helse for folk flest.

Våga, T. O. H. (2020). *Barn av innsatte og deres skolegang* Universitetet i Oslo]. Oslo.

Wangensteen, T. (2020). Når stigma og skam står i veien

for at barn som har foreldre med rusmiddelavhengighet får beskyttelse og meningssskapende samtaler.

En kvalitativ studie. . In. Elverum: Høgskolen i Innlandet.

Wildeman, C., Scardamalia, K., Walsh, E. G., O'Brien, R. L., & Brew, B. (2017). Paternal Incarceration and Teachers' Expectations of Students. 3. <https://doi.org/10.1177/2378023117726610>

Paternal Incarceration and Teachers' Expectations of Students - Christopher Wildeman, Kris Scardamalia, Elizabeth G. Walsh, Rourke L. O'Brien, Bridget Brew, 2017 (sagepub.com)

Ytterhus, B. (2012). Hva er et "pårørende barn"?

Barn mellom risiko, nytte og en åpen fremtid In B. S. M. Y. Haugland, Borgunn & K. Dyregrov (Eds.), *Barn som pårørende*. Abstrakt Forlag AS.

Vil du delta i forskningsprosjektet

”I tillegg til savnet...”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å finne ut hvilke erfaringer og opplevelser mindreårige pårørende til straffedømte har i møtet med skolen, og hva skolen gjør for å ivareta ungdommene på best mulig måte. Jeg vil også finne ut hva ungdommene ønsker seg av oppfølging fra skolen basert på hvilke erfaringer de har. I dette skrevet gir jeg deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

FORMÅL

Mellom 6000- 9000 barn opplever hvert år at far dømmes til ubetinget fengsel. Barn som opplever at en som står dem nær fengsles, rammes både av at de mister kontakten med den fengslede og av den vanskelige situasjonen familien ofte kommer i. Hvor nært barnet står den fengslede, barnets alder, type kriminalitet og lengde på dommen er faktorer som har betydning for barnets opplevelse av situasjonen. Barn som erfarer fengsling av mor, far eller en annen som står dem nær opplever ofte dette som et traume. Når en person blir arrestert og soner en ubetinget fengselsstraff, har dette konsekvenser for andre enn personen selv. Den dømte blir straffet, samtidig blir de pårørende utsatt for store endringer i hverdagslivet. Jo tettere relasjonen til den dømte er, jo mer belastende er ofte konsekvensene. I dette forskningsprosjektet ønsker jeg å belyse dette temaet, og finne ut hvordan ungdom som har pårørende i fengsel opplever skolehverdagen, om det har innvirkning på læring og trivsel.

Jeg vil intervju 3-4 pårørende til straffedømte og 3-4 skoleansatte som har jobbet med elever med en pårørende i fengsel.

Dette er en masteroppgave som planlegges ferdigstilt mai 2022.

Problemstillingen jeg ønsker å finne svar på er: «Hvilke erfaringer har mindreårige pårørende til straffedømte i møtet med skole og hvordan burde skolen møte disse barna»?

Oppgaven har følgende forskningsspørsmål:

Hvordan har mindreårige pårørende opplevd at de har blitt møtt i skolen?

Hva har skolen gjort for å ivareta barna på best mulig måte?

Finnes det tverrfaglig samarbeid mellom skole/barnehage og fengsel/pårørendekontakter?

Hva gjør ansatte i skole/barnehage for å møte disse barna og gi dem rom for å sørge og forståelse for at det er greit?

Hvilke erfaringer har informantene gjort seg i møte med jevnaldrende?

Hvordan hadde det vært ønskelig å bli møtt av de voksne på skolen og av jevnaldrende?

Finnes det beredskapsplaner i skolene for å sikre ivaretakelse av denne elevgruppen?

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Høgskolen i Innlandet, Campus Lillehammer, avdeling for pedagogikk er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om å delta fordi du arbeider på en skole og kanskje har hatt elever med pårørende i fengsel.

Denne henvendelsen blir sendt ut til fire stykker.

Hva innebærer det for deg å delta?

Jeg vil samle inn opplysninger ved et personlig intervju. Jeg kommer til å ta lydopptak fra intervjuene, disse vil bli slettet etter at prosjektet er ferdigstilt. Jeg vil i intervjuet samle inn opplysninger om hvordan din skole og du som lærer har forholdt dere til elever som har en pårørende i fengsel. Jeg vil også spørre om hvordan du syns disse elevene best burde ivaretas og om det er noen form for samarbeid mellom skolen og kriminalomsorgen/ Foreningen for Fangers Pårørende..

Jeg kommer også til å intervju fire voksne pårørende til straffedømte og finne ut hvordan de har opplevd skolehverdagen sin. Disse fire intervjues uavhengig av din arbeidsplass. Disse fire er valgt ut ved hjelp fra Foreningen for Fangers Pårørende, Forskerfabrikken og andre frivillige organisasjoner som arbeider med mennesker.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan jeg oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene jeg har fortalt om i dette skrivet. Jeg behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Student (jeg) og veileder (Astrid Halså ved Høgskolen i Innlandet) vil ha tilgang til opplysningene som kommer frem i intervjuet.
- Navnet og kontaktopplysningene dine vil jeg erstatte med en kode som lagres på en egen navneliste atskilt fra øvrige data.
- Ditt navn og dine kontaktopplysninger vil bli slettet når prosjektet er ferdigstilt. (planlagt ferdigstilling i mai 2022).
- Du vil anonymiseres og vil dermed ikke kunne gjenkjennes i oppgaven.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er mai 2022. Ved prosjektslutt vil alle personopplysninger og lydopptak slettes.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir meg rett til å behandle personopplysninger om deg?

Jeg behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Høgskolen Innlandet, campus Lillehammer har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Høgskolen i Innlandet ved Astrid Halså (astrid.halsa@inn.no)
- Masterstudent Gry Sanaker Hagavei (gryshag@hotmail.com) (tlf 93620150)

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Astrid Dagmar Halså
Veileder

Gry Sanaker Hagavei
Student

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «I tillegg til savnet...», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vil du delta i forskningsprosjektet

”I tillegg til savnet...”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å finne ut hvilke erfaringer og opplevelser mindreårige pårørende til straffedømte har i møtet med skolen, og hva skolen gjør for å ivareta ungdommene på best mulig måte. Jeg vil også finne ut hva ungdommene ønsker seg av oppfølging fra skolen basert på hvilke erfaringer de har. I dette skrivet gir jeg deg informasjon om målene forprosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Mellom 6000- 9000 barn opplever hvert år at far dømmes til ubetinget fengsel. Barn som opplever at en som står dem nær fengsles, rammes både av at de mister kontakten med den fengslede og av den vanskelige situasjonen familien ofte kommer i. Hvor nært barnet står den fengslede, barnets alder, type kriminalitet og lengde på dommen er faktorer som har betydning for barnets opplevelse av situasjonen. Barn som erfarer fengsling av mor, far eller en annen som står dem nær opplever ofte dette som et traume. Når en person blir arrestert og soner en ubetinget fengselsstraff, har dette konsekvenser for andre enn personen selv. Den dømte blir straffet, samtidig blir de pårørende utsatt for store endringer i hverdagslivet. Jo tettere relasjonen til den dømte er, jo mer belastende er ofte konsekvensene. I dette forskningsprosjektet ønsker jeg å belyse dette temaet, og finne ut hvordan ungdom som har pårørende i fengsel opplever skolehverdagen, om det har innvirkning på læring og trivsel.

Jeg vil intervju 3-4 pårørende til straffedømte og 3-4 skoleansatte som har jobbet med elever med en pårørende i fengsel.

Dette er en masteroppgave som planlegges ferdigstilt mai 2022.

Problemstillingen jeg ønsker å finne svar på er: «Hvilke erfaringer har mindreårige pårørende til straffedømte i møtet med skole og hvordan burde skolen møte disse barna?»

Oppgaven har følgende forskingsspørsmål:

Hvordan har mindreårige pårørende opplevd at de har blitt møtt i skolen?

Hva har skolen gjort for å ivareta barna på best mulig måte?

Finnes det tverrfaglig samarbeid mellom skole/barnehage og fengsel/pårørendekontakter?

Hva gjør ansatte i skole/barnehage for å møte disse barna og gi dem rom for å sørge og forståelse for at det er greit?

Hvilke erfaringer har informantene gjort seg i møte med jevnaldrende?

Hvordan hadde det vært ønskelig å bli møtt av de voksne på skolen og av jevnaldrende?

Finnes det beredskapsplaner i skolene for å sikre ivaretagelse av denne elevgruppen?

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Høgskolen i Innlandet, Campus Lillehammer, avdeling for pedagogikk er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om å delta fordi du svarte på henvendelsen som ble lagt ut på Foreningen for Fangers Pårørendes facebookside av Hanne Hamsund. Jeg har valgt de fire første som tok kontakt med meg, og det er disse fire som får henvendelsen.

Hva innebærer det for deg å delta?

Jeg vil samle inn opplysninger ved et personlig intervju. Jeg kommer til å ta lydopptak fra intervjuene, disse vil bli slettet etter at prosjektet er ferdigstilt. Jeg vil i intervjuet samle inn opplysninger om hvilken relasjon du har til straffedømte, og hvordan dette har påvirket deg i din skolehverdag. Jeg vil også spørre om dette fortsatt har innvirkning på livet ditt og om hva slags forhold du har til vedkommende i dag.

Jeg kommer også til å intervju ansatte ved fire skoler, uavhengig av om det er din skole eller ikke. Skolene er tilfeldig utvalgt.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan jeg oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene jeg har fortalt om i dette skrivet. Jeg behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Student (jeg) og veileder (Astrid Halså ved Høgskolen i Innlandet) vil ha tilgang til opplysningene som kommer frem i intervjuet.

- Navnet og kontaktopplysningene dine vil jeg erstatte med en kode som lagres på en egen navneliste atskilt fra øvrige data.
- Ditt navn og dine kontaktopplysninger vil bli slettet når prosjektet er ferdigstilt. (planlagt ferdigstilling i mai 2022).
- Du vil anonymiseres og vil dermed ikke kunne gjenkjennes i oppgaven.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er mai 2022. Ved prosjektslutt vil alle personopplysninger og lydopptak slettes.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir meg rett til å behandle personopplysninger om deg?

Jeg behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Høgskolen Innlandet, campus Lillehammer har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Høgskolen i Innlandet ved Astrid Halså (astrid.halsa@inn.no)
- Masterstudent Gry Sanaker Hagavei (gryshag@hotmail.com) (tlf 93620150)

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Astrid Dagmar Halså
Veileder

Gry Sanaker Hagavei
Student

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «I tillegg til savnet...», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3: Intervjuguide pårørende

Intervjuguide - pårørende

Problemstilling: Hvilke erfaringer har pårørende til straffedømte i møtet med skole og hvordan burde skolen møte disse barna?

Dette intervjuet skal handle om deg og dine erfaringer og opplevelser. Jeg vil derfor først ha litt bakgrunnsinformasjon om deg. Kan du fortelle litt om bakgrunnen din?

Hvem er du?

Hva gjør du i dag? Skolegang, jobb?

Hvor gammel var du den gangen din relasjon kom i fengsel? Hva kan du huske fra da?

Var du på besøk? Hvordan var det?

Hadde du behov for å snakke med noen om det som hadde skjedd? Fikk du dekket dette behovet? Hvem kunne du snakke med?

Har dette fått noen konsekvenser for deg? I tilfelle hvilke?

Hvordan er relasjonen til denne personen i dag? Hvordan har dette hatt innvirkning på deg og relasjonen til vedkommende?

Visste nærmiljøet ditt om det som skjedd? Visste skolen det?

Hvordan var det å komme på skolen og møte jevnaldrende og lærere etterpå? Gjorde skolen noe for å ivareta og møte deg på best mulig måte? Hvilken innvirkning hadde det på deg?

Hvilke erfaringer har du gjort deg i møte med jevnaldrende?

Hvordan hadde det vært ønskelig å bli møtt av de voksne på skolen og av jevnaldrende?

Intervjuguide – profesjonelle yrkesutøvere på skole.

Problemstilling: Hvilke erfaringer har pårørende til straffedømte i møtet med skole og hvordan burde skolen møte disse barna?

Først litt bakgrunnsinformasjon om deg.

Hvem er du? Hvilken profesjon/funksjon har du? Hvor lenge har du arbeidet i skolen?

Har du eller noen av dine kolleger hatt elever med en nær pårørende i fengsel? Hvor lenge er det siden? *Fortell- Hvem var det? Når var det?* Litt om saken. Type forbrytelse, lengde på straffen. Litt om barnet/barna. Reaksjoner? Hvordan fikk skolen vite om dette? Hvordan jobbet du med dette barnet/denne familien? Hadde barnet problemer med dette? Samtalepartner?

Hva slags kontakt/samarbeid er det med kriminalomsorgen eller pårørendeforeningen, Foreningen for Fangers Pårørende? Hvem tar initiativ til denne kontakten/samarbeidet? Finnes det andre samarbeidspartnere?

Tenker du at det er rom for at skolen kan møte disse ungdommene på en bedre eller annerledes måte enn det gjøres i dag? Tabu? Kan dette prioriteres i skolesammenheng?

Hvilke erfaringer/opplevelser sitter du igjen med etter å ha arbeidet med disse eleven(e)?

Hva skulle du ønske at du kunne gjøre for disse elevene?

Finnes det rutiner/planer for ivaretagelse av barn i skolen med en nær pårørende i fengsel? I tilfelle, er denne kjent for alle skolens ansatte?